БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

БУРЯТ-МОНГОЛОЙ ҮНЭН

ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой Обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй ба ВКП(б)-гэй Улан-Удын Горкомой орган.

№136 (5028)
Суббото
Июлиин
6
1946 он

Сэн 20 мүнгэн

1946-1950 онуудта РСФСР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэбэй гол зорилгонууд РСФСР-эй хохидоһон районуудые һэргээн бодхоохо, ажүйлэдбэриин ба хүдөө ажахын сэрэгэй урдахи хэмжээе хүсэн гараха ба удаань энэ хэмжээе нилээдгүй ехээр үлүүлэн гараха гэһэн ябадалнуудта байна.

(1946-1950 онуудта РСФСР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо да хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб тухай Хуулиһаа).

1946—1950 онуудта РСФСР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб тухай ХУУЛИ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь июлиин 5-ай номерто).

Загаһа үсхэхэ, сөөрэм уһанда загаһа бии болгохо, түриһые инкубацилха болон элдэб үүлтэрэй загаһые сагай уларилда тэаруулха талаар хэхэ хүдэлмэриие үргэдхэхэ.

Загаһа баридаг газарнуудые хамгаалха талаар хэмжээ-ябуулгануудые бэелүүлхэ. Сөөрэм уһануудта мелиоративна хүдэлмэриие ябуулха.

10. **Нютагай ажаүйлэдбэриин ба олзоборилгын кооперациин талаар.** Бүхы областьнууд, хизаарнууд, автономно республиканuудта нютагай гүрэнэй ба кооперативна шанартай ажаүйлэдбэриие һэргээн бодхоохо ба үргэнөөр хүгжөөхэ ябадалые бэелүүлхэ.

1950 ондо нютагай ажаүйлэдбэриин, олзоборилгын кооперациин ба инвалидуудай кооперациин талаар валова продукци үйлэдбэрилжэ гаргаха ниитэ хэмжээе 1940 онтой жэшээлбэл 36,4 процент ургуулжа, 1926—27 онуудай үнэ сэнгээр 13,3 миллиард түхэригэй хэмжээтэйгээр баталха. Эзэмдэлгэдэ ороһон районуудта продукци гаргаха ябадалые 1950 ондо 2126,6 миллион түхэриг хүргэхэ.

1950 ондо нютагай ажаүйлэдбэриин олзоборилгын кооперациин ба инвалидуудай кооперациин үйлэдбэрилжэ гаргаха үргэн хэрэглэлэй эд бараануудай даалгабариие 1940 онтой жэшээлбэл 54,3 процентээр ургуулжа, 1925—27 онуудай үнэ сэнгээр 11,2 миллиард түхэригөөр баталха.

Районно мэдэлэй ажаүйлэдбэриие али болохоор үргэдхэжэ, 1950 ондо 1940 онтой жэшээлбэл продукци гаргаха ябадалые хоерһоо доошо бэшэ дахин дээшэлүүлхэ.

Колхозууд ба совхозуудай эрилтые хангахын тула үргэн хэрэглэлэй эд товарнуудые, нютагай барилгын материалнуудые, мүн тэрэшэлэн тоног, зэмсэг, тэргэ, шарга, адуу мориной ба гар ажалай хялбар хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилхэ гээшэ гол зорилгонь болоно гэжэ тоолоод, нютагай гүрэнэй ба кооперативна ажаүйлэдбэриин хүгжэлтые бүхы талааранъ хангаха. Бүхы областьнууд, хизаарнууд ба автономно республиканuудта һайн шанартай гэр байдалай эд хогшолнуудые ниитэ зондо таатай зохид үнэ сэнгээр үйлэдбэрилжэ гаргалгые хангаха ба арад зониие ажаһуудалай талаар хангаха ябадалые һайжаруулха.

Металлаар хэгдэдэг үргэн хэрэглэлэй зүйлнүүдые улам ехээр үйлэдбэрилдэг боложо, тэдэ зүйлнүүдэй ассортиментые үргэдхэхэ ба шанарыень дээшэлүүлхэ. 1950 ондо металлическэ амһарта гаргаха ябадалые 1940 онтой жэшээлбэл 34 процентээр ба оро дэбисхэр гаргаха ябадалые 24 процентээр дээшэлүүлхэ. 140 мянган шэрхэг патефонууд, 900 мянган шэрхэг керосинкануud ба примусуудые, мүн 30 мянган шэрхэг үхибүүдэй велосипедүүдые хэхэ шадалтай үйлэдбэриин шэнэ газарнуудые ажаллалгада болгохо.

Металло болбосоруулдаг предприятинууд дээрэ продукциин шанарые һайжаруулхын тула азотировани, хромировани, никелировани ба юумэнүүдые халуунаар сайруулха ба мүн тэрэшэлэн шудхалгын үйлэдбэриин элдэб онъһон аргануудые улам үргэнөөр хэрэглэдэг болохо.

1950 ондо 1940 онтой жэшээлбэл бүд гаргаха ябадалые 29 процентээр, оймһо—17 процентээр, дотор хубсаһа—11 процентээр, гадар хубсаһа—20 процентээр, гутал 26 процентээр ехэ болгожо, хубсаһа хунарай үйлэдбэрилгые нилээдгүй үргэдхэхэ.

Фарфорово-фаянсова ажаүйлэдбэриин талаар 1950 ондо 42 миллион шэрхэг хүртэр табагуудые, 28 миллион паар хүртэр блюдцитай аягануудые ба 7,5 миллион шэрхэг хүртэр гүсэнүүдые бүтээдэг болохо.

Дулевскэ, Дмитриевско, Первомайска фарфорова заводуудые болон Калининай нэрэмжэтэ фаянсова заводые сэрэгэй урда тээхи бүтээсэдэнь хүргэхэ. Новгородско областиин «Пролетарий» ба «Красный фарфорист» гэжэ фарфорова заводуудай һэргээн бодхоолгые дүүргэхэ.

Кружевагай, уран оелгын, ковёрой, яһа ба шулуу һылалгын уранһайханай хэрэгые ба капокорешково ба ювелирнэ һылэлгын зүйлнүүдэй үйлэдбэрилгые сэрэгэй урда тээхи хэмжээнһээ бага бэшээр һэргээн тогтоохо.

Үе сагһаа хойшо хэгдэжэ байһан вологодско ба елецкэ кружева, Рязанска ба Орловско уран оёдолой зүйлнүүд, Хохломско-уранһайханай һылэлгэ ба модон дээрэ бэшэлгэ, Палехско-Мастерской ба Федоскинско-уранһайханай бэшэлгэ ба Дагестанскэ ковер нэхэлгын миниатюра гэхэ зэргын арадай уранһайханай гар үйлэдбэриие мүн Кировско-капокорешково, Великоустюгскэ ба Московско ювелирно-уранһайханай ажалые, Урал дээрэ шэрэмэй уранһайханай шудхалгые болон шулуу һылэлгэ үргэнөөр хүгжөөхэ ябадалые хангаха.

1950 ондо 1940 онтой жэшэбэл рояль ба пианино бүтээн гаргаха ябадал хоер дахин, смычково-хүгжэмэй инструментнүүдые—2,3 дахин гармонь ба баянуудые—22 процент ехэ болохо байна.

Пианино эблүүлэн гаргаха хоёр фабрикые барижа ажаллуулха «Красный Октябрь» гэжэ фабрикые, мүн тэрэшэлэн Ленинградска, Тульска, Шуйска, Московско, Кировскэ ба Новосибирскэ гармонь хэдэг фабриканuудые шэнэдхэн байгуулжа үргэдхэхэ.

Бүтээжэ байгаа мебелиин ассортиментые үргэдхэжэ, 1950 ондо 1940 онтой жэшээлбэл тэрэниие 25 процент ехээр гаргаха.

Дайн сэрэгэй урда тээ гаргагдажа байһанһаа ехээр ургуулиин бэшэгэй зүйлнүүдые: карандаш, тетрадь, гуурһа, готовальня логарифмын шугам автоматическа карандаш ба ручкануудые гаргадаг болохо.

400 мянган ручка ба 3 миллион карандаш хэдэг хүсэтэй автоматическа ручка ба карандашуудай заводые Московско областьдо бариха. 100 миллион карандаш ба 12 мянган дүрбэлжэн метр карандашай модонуудые хэдэг Томскодохи карандашай фабрикые ба ниитэдээ 600 миллион карандаш хэдэг Сакко ба Ванцетиин, мүн Красинай нэрэмжэтэ карандашай фабриканuудые Москвада шэнэдхэн байгуулха.

Нютагай ажаүйлэдбэриин ба олзоборилгын кооперациин предприятинууд дээрэ хүдөө ажалай юрын машинанууд ба зэр зэмсэгүүдэй үйлэдбэрилгые хүгжөөхэ. Табанжэл соо сортировкануудай үйлэдбэрилгые 6-дахин, молотилкануудай—2,8 дахин, веялкэнүүдэй—3,2 дахин ехэ болгохо ба тэргэ хоодууд болон, мориной зэмсэг тоногой үйлэдбэрилгые нилээд ехээр үргэдхэхэ.

Гар хажуур бүтээдэг заводуудай хүсыень ехэ болгожо, жэлдээ 6 миллион шэрхэг хэдэг болгохо.

Олзоборилгын кооперациин системэ дээрэ модоной-химическэ ажаүйлэдбэриие хүгжөөжэ, канифоль, скипидар, уксусна-кальцын порошок болон түрхихэ тоһо ехээр үйлэдбэрилдэг болохо. Модоной-химическэ үйлэдбэриие түүхэй эдэй байһан газарта ойро дүтэ болгохо.

Үргэн хэрэглэлэй эд бараае үйлэдбэрилхын тула ресурснуудые элбэг баян болгохын зорилгоор нютагай түүхэй эд болон хаядаһануудай зүйлнүүдые хэрэглэхэ ябадалые али болохоор үргэдхэхэ ба мүн тэрэшэлэн нютагай ажаүйлэдбэри, олзоборилгын кооперации ба инвалидуудай кооперации дээрэ барилгын модо бэлэдхэхэ, металлопрокат, тоног хэрэгсэлэй, булгайрай товарнууд, арһанай орондо хэрэглэжэ болохо юумэнүүдэй дубильнэ экстрактнуудай, лаг шэрнүүд, сабуу, картоной үйлэдбэрилгые дээшэлүүлхэ ба пластмасс хэрэглэхэ ябадалые үргэдхэхэ.

1940 оной үйлэдбэриин хэмжээе 1,8 дахин үлүүлжэ, 1950 ондо нютагай ажаүйлэдбэриин ба олзоборилгын кооперациин предприятинууд дээрэ металлопрокат гаргалгые 60 мянган тонно хүргэхэ.

1950 ондо 1940 оной хэмжээе 80 процентээр үлүүлжэ, пряжа гаргалые 16,8 мянган тонно хүргэхэ. Табанжэлэй турша соо бүд нэхэлгын 65,5 мянган ээрсэгүүдые хүдэлгэдэг болгохо.

Ниитэ дээрээ 3,6 мянган тонно гранитол ба 3,5 миллион метр дермантин үгэхэ хүсэтэй, резинэн ула үйлэдбэрилхэ предприятинуудые энэ табанжэл соо барижа ажалладаг болгохо.

Нютагай ажаүйлэдбэриин, олзоборилгын кооперациин ба инвалидуудай кооперациин предприятинууд дээрэ механизациие үргэн ехээр нэбтэрүүлхэ. Тусхай түхэлэй станогууд, штампанууд, түхеэрэлгэнүүд ба инструментнүүдэй үйлэдбэрилгые үргэдхэхэ. 1950 ондо металл-отолдог станогуудай үйлэдбэрилгые 1650 шэрхэг, модо харуулдадаг станогуудые—4200 шэрхэг, модоной рамуудые—200 шэрхэг, слесарна монтажна инструментые—31,5 миллион түхэриг ба модо харуулдаха инструментые—4,2 миллион түхэриг хүргэхэ. Жэжэхэн гидроэлектростанцинуудые барихын тула гидротрубин ба электрогенераторнуудай үйлэдбэрилгые эмхидхэхэ.

11. **Полиграфическа ажаүйлэдбэри ба хэблэлэй хэрэгые** дэлгэрүүлхэ. РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи ОГИЗ-ай предприятинууд дээрэ ном ба журналнуудые гаргаха ябадалые 1950 ондо дайнай урда тээхи хэмжээнтэй жэшээлбэл 59,3 процентээр дээшэлүүлхэ.

Ленинград городто «Печатный Двор» гэжэ типографиие һэргээн бодхоохо. Москвада Нэгэдэхи Жэшээтэ типографиие ба 6-дахи типографиие, Ленинградта 4-дэхи, 21-дэхи типографинуудые ба 24-дэхи литографиие шэнэдхэн байгуулжа үргэдхэхэ.

Республиканска, хизаарнуудай ба областной центрнүүдтэхи типографинуудые һэргээн бодхоохо ба үргэдхэхэ.

Хэблэлэй продукциин болоод ном ба журналнуудай полиграфическа зохеон тараaруулгын шанарые үндэһөөрынь һайжаруулха, полиграфическа шэр будагай шанарые дээшэлүүлхэ ба олон үнгэтэ гое һайхан хэблэлэй продукци гаргаха ябадалые үргэдхэхэ.

Үндэр шанартай полиграфическа шэр будаг болон шрифтын продукцяар типографинуудые хангахын тула РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи ОГИЗ-ай предприятинууд дээрэ полиграфическа шэр будаг гаргаха ябадалые 1950 ондо 7620 тонно хүртэр гэхэ гү, али сэрэгэй урда тээхи хэмжээнтэй жэшээлбэл 36 процентээр ехэ болгохо, шрифтын продукциие гаргахадаа 3000 тонноор гэхэ гү, али 43,9 процентээр ехэ болгохо.

Москва городто шэр будагай 1-дэхи ба 2-дохи заводуудые, Ленинград городто шэр будагай 3-дахи заводые ба мүн Москва городто үзэг шудхадаг 2-дохи заводые шэнэдхэн байгуулжа үргэдхэхэ.

Полиграфическа үйлэдбэриин гол процесс болохо— үзэг холболго ба номые суглуулжа хабтаһалжа гаргаха хүдэлмэриин механизациие үргэдхэхэ.

12. Капитальна барилгын түсэбые амжалтатай һайнаар дүүргэхын тула республиканска ба нютагай мэдэлтэй барилгын организацинуудые бүхы хэмжээгээр хүгжэхэ ба бэхижүүлхэ ябадалые хангаха.

1946—1950 онуудта хэгдэхэ подрядна барилгын-монтажна хүдэлмэриин программые 6300 миллион түхэригэй хэмжээтэйгээр тогтоохо.

Республиканска ба нютагай барилгын организацинуудай үндэһэн мүнгэн зөөриие 702 миллион түхэригөөр, тэрэнэй тоодо эзэмдэлгэдэ ороһон районуудай барилгын организацинуудай үндэһэн мүнгэн зөөриие 450 миллион түхэригөөр 1946—1950 онуудай капитальна мүнгэн тоомололгын хэмжээе тогтоохо.

Заводто бүтээһэн детальнуудые болон конструкциие хүсэдөөр хэрэглэжэ, барилгын түрүү техникые үргэнөөр нэбтэрүүлхэ болон барилгын хүдэлмэриин механизациие дээшэлүүлхэ. 1950 ондо газар малталгын механизациие 60 процент хүргэхэ, хайр шулуу үльтилхэ ажалые 90 процент хүртэр, бетон болон растворнуудые бэлдэхэ ябадалые 90 процент хүртэр, бетон табиха ажалые 60 процент хүртэр, малярна хүдэлмэриие 1950 ондо хараалагдаһан подрядна хүдэлмэринүүдэй хэмжээнэй 50 процент хүртэр механизацилха. 1950 ондо барилгын-подрядна организацинуудай предприятинууд дээрэ — сонхын перепледуудые хэхэ ажалые 1235 мянган дүрбэлжэн метр хүргэхэ үүдэнэй полотнонуудые—840 мянган дүрбэлжэн метр, сонхын ба үүдэнэй коробконуудые 3420 мянган погонно метр хүргэхэ.

Барилгын организацинуудай үйлэдбэриин базые (карьернүүд, заһабарилгын мастерскойнууд, барилгын хэрэгсэлнүүдые бүтээхэ предприятинуудые) хүгжөөхэ. Жэлдээ 300 мянган дүрбэлжэн метр талмайтай гэр байрануудые бариха хүсэтэй гэр барилгын хоёр комбинадые байгуулха.

Городуудай архитектурна шэмэглэлгые, үйлсэнүүд, талмайнууд, уһанай эрьеын үйлсэнүүд ба гэр байрын кварталнуудай түсэблэлгэ болон барилгые һайжаруулха.

Колхознигуудай гэр байрануудай, колхозуудай ажахын барилгануудай, хүдөөгэй һургуулинуудай, больницануудай, хүүгэдэй гэрнүүдэй ба яслинуудай, культурно-гэгээрэлэй албан барилгануудай шанарые һайжаруулхын ба үнэ сэнгыень химдадхахын тулада нютагай организацинуудые хүдөөгэй ба колхозно барилгын талаар бүхэжүүлхэ ба барилгын колхозно бригадануудай хүдэлмэриие һайжаруулха.

Хүдөөгэй ба колхозно барилга хэхэ нютагай барилгын организацинуудай дэргэдэ материальна-үйлэдбэриин база байгуулха гэбэл, сонходо ба үүдэндэ хэрэгтэй зүйлнүүдые, барилгын детальнуудые, хушалтын материалнуудые бүтээхэ талаар ба модо хюрөөдэхэ талаар модоной дарханай мастерскойнуудые бариха. Ой модогүй районуудта хүдөөгэй ба колхозно барилга хэхын тула барилгын зүйлнүүдые бүтээжэ гаргаха модоной дарханай 6 комбинадуудые энэ табанжэл соо бариха. Барилгын эгээл хялбар механизмуудые заһабарилха үйлэдбэрилхэ, модошо дарханай инструментнуудые заһабарилха ба үйлэдбэрилхэ механическэ мастерскойнуудые бариха.

13. СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб тухай хууляар тогтоогдоһоной ёһоор, ажаүйлэдбэри болон капитальна барилга дээрэ ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ, ажаүйлэдбэриин продукциин өөрынь үные ба барилгын хүдэлмэринүүдэй үнэ сэнгые доошолуулха талаар даалгабаринуудай дүүргэлтые хангаха.

Хүдөө ажахын талаар

14. **Бүхы РСФСР дотор хүдөө ажалай үйлэдбэрилгын сэрэгэй урда тээхи хэмжээе үлүүлэн гаража, эзэмдэлгэдэ ороһон районуудай тараан ажал ба малажалые хүсэд һэргээн бодхоохо ба улам саашадань хүгжөөхэ ябадалые хүдөө ажахын талаар хангаха.**

Хүдөө ажахые хурдан түргэнөөр һэргээн бодхоохо ба улам саашадань хүгжөөхын зорилгоор колхозуудай хамтын ажахын бүхы хэмжээгээрээ хүгжэхэ болон машинно-тракторна станцинууд ба совхозуудай ажахын эмхидхэлэй талаар бүхэжэхэ ябадалые хангаха.

Газартаряалангай культурые нилээд дээшэлүүлһэнэй ба түрүү агрономическа наукын туйлалтануудые үргэнөөр ашаглаһанай үндэһэ һуури дээрэ ургасые бүхы хэмжээгээр дээшэлүүлхэ ба хүдөө ажахын продуктнуудай валова суглуулгые ехэ болгохо гээшэ 1946—1950 онуудта РСФСР-эй хүдөө ажахын бэелүүлхэ шухалын шухала зорилго болоно гэжэ тогтоохо.

15. **Табанжэлэй эсэс дээрэ РСФСР-эй бүхы хүдөө ажахын продукциин ургалта 1940 онтой жэшээлбэл 27 процент болохо байна.**

Арад зониие эдеэ хоолоор хангаха ябадалые һайжаруулхын ба шухала хэрэгтэй запасуудые байгуулхын тула орооһо таряа, илангаяа шэниисэ, рис, орооһото-бобово культуранууд болон наран сэсэг ба хартаабхые нилээд ехээр үйлэдбэрилжэ абаха ябадалые хангаха.

Табанжэлэй эсэстэ РСФСР дотор гектар бүриһөө 11,8 центнер таряа дунда зэргээр хуряажа, жэлдээ 80,4 миллион тонно хэмжээнэй орооһо таряа, гектар бүриһөө 9 центнер ургаса хуряажа, жэлдээ 2,3 миллион тонно наран сэсэг ба гектар бүриһөө 119 центнер ургаса хуряажа, жэлдээ 68,8 миллион тонно хартаабха суглуулха ябадалые хангаха.

Лён-кудряш болон бусад тоһолиг культурануудай тарилгын талмайе хүсэлдүүлжэ, ургасые нилээд дээшэлүүлхэ ба мүн тэрэшэлэн овощь ургуулха ябадалые дээшэлүүлхэ.

Техническэ культурануудай талаар—табанжэлэй эсэстэ гектар бүриһөө 4,2 центнер ургаса хуряажа, жэлдээ 583 мянган тонно улһан-волокно, гектар бүриһөө 4,7 центнер ургаса хуряажа, жэлдээ 145 мянган тонно пенько-волокно, гектар бүриһөө 162 центнер ургаса хуряажа, жэлдээ 6,2 миллион тонно сахарна свёкла суглуулха ябадалые хангаха.

Сой, тамхи махорка ба эфиро-тоһолиг культурануудай тарилгын талмайе һэргээн бодхоожо ургасыень нилээд дээшэлүүлхэ. Тарилгын талмайе үргэдхэжэ ба ургасыень дээшэлүүлжэ, каучуконосно культурнуудые ургаха газартань тарижа ба тэдэниие тариха агротехникые һайжаруужа, натуральна каучук үйлэдбэрилхэ ябадалай түүхэй эдэй базые үргэдхэхэ.

16. 1950 ондо **РСФСР-эй тарилгын талмай** иимэ хэмжээгээр тогтоогдобо:

	миллион гектараар	
	Хамта	Тэрэнэй тоодо колхозуудта
Тарилгын бүхы талмай	99,4	84,1
Тэрэнэй тоодо:		
Орооһото культуранууд	68,0	61,0
Тоһото культуранууд	3,3	3,2
Техническэ культуранууд	2,9	2,7
Овоще-бахчева культуранууд ба хартаабха	7,4	3,5
Тэжээлэй культуранууд	17,8	13,7

Эзэмдэлгэдэ ороһон РСФСР-эй районуудай тарилгын талмай 1950 ондо 29,5 миллион гектар, тэрээнэй 24,9 миллион гектарынь колхозуудай, мүн энээнэй тоодо: орооһото культуранууд 18,2 миллион гектар, энээнэй 16,1 миллион гектарынь колхозуудай; техническэ ба тоһото культуранууд 2,7 миллион гектар, энээнэй 5,1 миллион гектарынь колхозуудай; овоще-бахчева культуранууд ба хартаабха 2,3 миллион гектар, энээнэй 1,2 миллион гектарынь колхозуудай; тэжээлэй культуранууд 6,4 миллион гектар, энээнэй 5,1 миллион гектарынь колхозуудай байха гэжэ тогтоохо.

17. Бүхы колхоз ба совхозуудта зүб севооборот хэхэ ябадалые һэргээжэ ба ябуулжа дүүргээд, тэндэ элдэб холимол ногоонуудые—бобово (илангаяа клевер, люцерн) ба олон жэлэй залаата ногоонуудые үргэнөөр хэрэглэхэ ба мүн тэрэшэлэн парые саг соонь һайн шанартайгаар хахалха ябадалые хангаха.

Селекционно ба сёменоводческо хүдэлмэриие һайжаруулха, баталагдаһан севооборoдуудай ёһоор тарилга хэлгэдэ ажахынуудай эрилтые хүсэд хангаха хэмжээтэйгээр колхоз ба совхоз бүхэндэ олон жэлэй ногоонуудай үрһэ тариха ябадалые хүгжөөхэ.

Тарилгын талмайн буртаг үбһэтэй байха ябадалые түргэнөөр усадхахын тула эдлэжэ байһан бүхы газар дээрээ газарай хүрьһые зүбөөр элдэхэ аргануудые (предплужнигтэй плугээр культурнэ хахалалга хэхэ, ургаса хуряаһанай удаа стерниин лущени хэхэ) ба мүн намарай парай һайнаар хахалха ябадалые хэрэглэхэ.

Орооһото, орооһото-бобово, тоһото, техническэ ба бусад культурануудай тарилгые үндэр сортын селекционно ба нютагай сортнуудай шэлэгдэмэл һайн үрһөөр хангаха. Сортовой районированиин түсэбтэй зохилдуулан орооһото культурануудай ба мүн тэрэшэлэн хартаабхын болоод лён-долгунецэй ниитэ сортовой тарилгада шэлжэн орожо дүүргэхэ; хүдөө ажалай культурануудай үлэмжэ ургасатай ба тогтууритай шэнэ сортнуудые үсхэжэ хэрэглэхэ.

Овощной үрһэ ургуулха ябадалые илангая Краснодарска хизаарта, Воронежско, Орловско Курска областьнуудта һэргээн бодхоожо үргэдхэхэ.

Үтэгжүүлгэ ба дэбисхэр хэхын тулада торф эгээл ехэ хэмжээтэйгээр малтажа абаха ябадалые эмхидхэхэ.

Техническэ культурануудай эрилтые минеральна үтэгжүүлгын зүйлөөр дүүрэн хангаха ба ондоо культурын, илангаяа овощь ба хартаабхын тарилгада минеральна үтэгжүүлгын зүйлнүүдые улам ехээр хэрэглэдэг болохо.

Хүдөө ажалай культурануудай хоротон ба үбшэнтэй тэмсэл ябуулха.

Губи тала болон ой модотой талын районуудай колхозууд ба совхозуудта полиие хамгаалгын модо тарилгые һэргээн бодхоохо, ой модо хамгаалгын газарнуудта түргэн ургадаг болон жэмэстэ модонуудые тариха ба мүн тэрэшэлэн гангатай газарта элдэб ой тайгын ба жэмэстэй модонуудые тариха.

18. Энэ табанжэл соо уһанай ажахын системэнүүдые һэргээн бодхоохо, газартаряаландa хэрэглэгдэдэг уһалууриин ба хатаалгын талмайнуудые нилээд үргэдхэхэ.

Барабинска талада хатаалгын системэнүүдые һэргээн бодхоохо ба Яхрома гэжэ гол шадар хатаалгын системые бариха. Невинномысскэ уһалууриин каналай барилгые дүүргэхэ.

Волга-Ахтубинскэ районие уһалха ба Краснодарска хизаарта рис тариха газарые хатааха талаар барилгын хүдэлмэринүүдые дэлгэрүүлхэ.

Овощь уһалжа тариха ябадалые хүгжөөхын тула томо городууд болон ажаүйлэдбэриин центрнүүдые тойруулан уһалууриин системэнүүдэй барилгые, тэрэ тоодо городской гоожуур уһануудые хэрэглэжэ, дэлгэрүүлхэ ба мүн уһалууриин тон хялбар аргануудые үргэнөөр хэрэглэхэ. Поволжьеда уһалууриин жэжэ системэнүүдые хүсэдөөр һэргээн бодхоохо.

Уһалагдажа байгаа газарые намаггүүлангүйгөөр тарилгада дүүрэн хэрэглэжэ, уһалууриин участогууд дээрэ зүбөөр табиһан севооборoдуудые ябуулха.

Уһалууриин системэнүүдые техническэ талаар ашаглаха ябадалые һайжаруулха, каналнуудай саг соогоо заһабарилагдаха ба сэбэрлэгдэхэ, тэндэ байгаа түхеэрэлгэнүүдые заһабарилха, мүн тэрэшэлэн хаалтануудай юумэнүүдые сэбэрлэхэ ба заһабарилха болон уһалууриин уһые гамтайгаар гаргашалха ябадалые хангаха.

Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта

1946—1950 онуудта РСФСР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб тухай

ХУУЛИ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

Овощь хартаабха ба хүдөө ажалай бусад культурануудые тарихын тула уһалууриин участогуудые эмхидхэхэ зорилгобр совхозууд ба колхозуудта сөөрэм уһануудые һэргээн бодхоохо ба шэнээр бариха талаар хүдэлмэринүүдые дэлгэрүүлхэ. Сөөрэм уһануудта загаһа болон уһанай шубуунуудые үсхэхэ.

Колхозууд, совхозууд, малажалай фермэнүүд болон хээрын стануудые сэбэр уһаар хангахын тула шахтын худагууд, артезианска скважин ба тон хялбар маягай водопроводуудай барилгые эмхидхэхэ.

Нютагай предприятинууд дээрэ уһа сасажа хаяха түхеэрэлгэнүүд, насосууд ба һалхяар ябадаг хэрэсэлнүүдэй, мүн тэрэшэлэн Лудло гэжэ задвижкануудай, запасай частьнууд болон залгамжын ременьнүүдэй үйлэдбэриие эмхидхэхэ.

19. Хүдөө ажалай полевой хүдэлмэринүүдые механизацилгын саашанхи ургалтые һэргээн бодхоохо ба хангаха; түрүү агротехникые ба газарай хүрьһэ элдэлгэдэ, ургамалнуудай хойноһоо харууһа хэхын, ургаса хуряахын тула хэрэгтэй болохо тракторнууд ба хүдөө ажалай машинануудаар хүдөө ажалые хангаха.

МТС-үүдэй заһабарилгын базын барилгые хангаха, моторо-заһабарилгын, механическа заводуудай болон капитальна заһабари хэхэ машинно-тракторна мастерскойнуудай тоое олошоруулха.

Машинно-тракторна станцинуудые кадрнуудаар бүхэжүүлхэ. Шэнэ оньһоной тракторнуудые, газарай хүрьһэ элдэдэг тарилгын ба хуряалгын машинануудые, шэрүүлжэ ябадаг ба өөрөө ябадаг комбайнуудые, свёкло хуряадаг комбайнууд, свекло ашадаг машинанууд, лен ба улһые тарилга хэхэ, анха түрүүн элдэхэ машинанууд, үбһэ сабшаха, үбһэ тармаха ба сомохо машинануудые республикын хүдөө ажалда нэбтэрүүлхэ ба тэдэниие зүбөөр хэрэглэхэ ябадалые эмхидхэхэ.

Овощной культуранүүдые, элдэдэг ба хуряадаг, хартаабха һуулгадаг ба хартаабха хуряадаг шэнэ, улам оньһожоһон машинануудые, мүн тэрэшэлэн овощной культурануудай семеннигүүдые болбосоруулха машинануудые зохёожо, хүдөө ажалай үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ ябадалые хангаха.

Хүдөө тосхонууд, колхозууд, МТС-үүд ба совхозуудые улам саашань электрификацилха ябадалые хүгжөөхэ.

Хүдөө нютагуудта бишиихан гидростанцинуудай, һалхяар ябадаг электростанцинуудай, мүн уһанай ресурсагүй районуудта—нютагай түлишээр ябадаг локомобильнуудтай ба газогенераторнуудтай тепловой электростанцинуудай барилгые дэлгэрүүлхэ.

Табанжэл соо 804 мянган квт. ниитэ хүсэтэй хүдөөгэй 17400 электростанцинуудые барижа, 210 мянган киловатт хүсэ хэрэглэхэ хүдөө ажалайхиниие мүнөө хүдэлжэ байгаа районно, ажаүйлэдбэриин ба коммунальна электростанцинуудта ниилүүлхэ.

Колхозуудта тээрмэ, курпа татадаг газар, тоһо хэдэг газар, кузница, нютагай барилгын материалнуудые (кирпиисэ, черепицэ, извеско) үйлэдбэрилхэ предприятинуудые, мүн тэрэшэлэн тэргэ шаргануудые бүтээхэ мастерскойнууд гэхэ мэтын туһалбариин ажахынуудай шэнэ барилгые һэргээн бодхоохо ба эмхидхэхэ.

Лен ба улһа анха түрүүшынхеэ боловсоруулха пунктнүүдэй, тамхи ба махорка хатааха сушилкануудай шэнэ барилгые һэргээн бодхоохо ба дэлгэрүүлхэ.

Нютагай ажаүйлэдбэриин предприятинууд дээрэ колхозно туһалбариин предприятинуудта хэрэгтэй элдэб шулуу, шабар худхадаг ба бусад түхеэрэлгэнүүдые үйлэдбэрилжэ гаргаха.

20. Эзэмдэлгэдэ ороһон районуудай колхозуудта ашаг үгэлгэтэ хамтын малажалые һэргээн бодхоохо ба нилээд хүгжөөхэ; РСФСР-эй бүхы районуудай колхозуудта хамтын малажалай саашанхи хүгжэлтые хангаха ба тэрэнэй үндэһэ һуури дээрэ табанжэл соо ашаг шэмэтэ малажалай бүхы тоо толгойн сэрэгэй урда тээхи хэмжээе үлүүлхэ; колхоз ба совхозуудта хүдэлмэриин малай, тэрэнэй тоодо сарлуудай тоо толгойе нилээд олошоруулха.

1950 оной эсэстэ РСФСР-эй адуу малай тоо толгой дооро дурсагдаһан тоотой болохо ёһотой гэбэл:

Мянган тоо толгойгоор.

	Хамта.	Тэрэнэй тоодо колхозуудта
Адуу морид	7555	6187
Эбэртэ бодо мал	35087	14840
Хони ба ямаан	58814	28060
Гахай	15197	6987

1945 онтой жэшээлбэл энэ табанжэл соо адуу моридой тоо толгойе 46 процентээр, эбэртэ бодо малай тоо толгойе 33 процентээр, хони ямаадай тоо толгойе 69 процентээр, гахайн тоо толгойе—3-дахин олон болгохо. Табанжэл соо колхозуудай томо шубуудай тоо толгойе 3,5 дахин олошоруулха.

Эзэмдэлгэдэ ороһон РСФСР-эй районуудта 1950 оной эсэстэ адуу малай тоотолгойе моридой талаар—1348 мянган толгой хүртэр, тэрэнэй тоодо 1028 мянган толгойнь колхозуудай; эбэртэ бодо малай талаар—9158 мянган толгой хүртэр тэрээнэй тоодо 4131 мянган толгойнь колхозуудай; хони ямаадай талаар—15080 мянган толгой хүртэр, тэрэнэй тоодо 8365 мянган толгойнь колхозуудай ба гахайн талаар—5000 мянган толгой хүртэр, тэрэнэй тоодо колхозуудта 1893 мянган толгой олон болгохо.

Племенной шэнэ совхозуудые, гүрэнэй племенной рассаднигуудые, колхозууд ба совхозуудай племенной фермэнүүдые һэргээн бодхоохо ба эмхидхэхэ. Колхозууд ба совхозуудта адуу малай үүлтэрые һайжаруулха, эгээл ашаг шэмэ ехэтэй малнуудые шэлэн абажа ба мүн тэрэшэлэн һайн үүлтэрэй эрэ малнуудаар метизаци хэжэ малажал дээрэ үүлтэр һайнтай үхэр малай тоо толгойе нилээд олон болгохо, адуу малай зүбөөр табигдаһан районированиие хангаха. Нютагай үүлтэрнүүдые бүхы хэмжээгээр һайжаруулха ба тэрэнэй ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ.

Томо томо городуудай ба ажаүйлэдбэриин центрнүүдэй районуудта һү ехэтэй мал үсхэхэ ябадалда онсо анхаралаа хандуулха.

Табанжэлэй эсэстэ 1945 онтой жэшээлбэл һаамхай нэгэ үнеэнһээ һааха һү дунда жэшээгээр колхозуудта 64 процентээр ехэ болгохо. Эбэртэ бодо мал ба хонидые бэлшээжэ тэргалуулха ябадалые үргэнөөр эмхидхэхэ.

Орон дотороо мяханай балансын талаар гахайн мяханай удельнэ хэмжээе ехэ болгохын зорилгоор колхозууд, совхозууд ба колхозннгуудай хубиин хэрэглэлэй гахайн ажалые хурдан түргэнөөр һэргээн бодхоохо ба дам саашадань хүгжөөхэ.

Колхоз ба совхоз бүхэндэ гахайнуудые шахажа, эдеэ хоолой ажаүйлэдбэриин предприятинуудай дэргэдэ ба томо томо городууд ба ажаүйлэдбэриин центрнүүдтэ гахай шахаха пунктнуудые эмхидхэхэ.

Илангаяа Хойто Кавказай, Поволжьеын ба баруун Сибириин районуудта нарин ба шэрүүн нооһотой хонидой ажахые, мүн тэрэшэлэн смушково дэгэлэй арһа үгэдэг ба мяха-өөхэтэй хонин ажалые үсхэдэг районуудта тэдэниие һэргээн бодхоохо ба саашадань хүгжөөхэ. Табанжэл соо нэгэ хонин бүриһөө хайшалжа абаха нооһые дунда жэшээгээр 30 процентээр ехэ болгохо.

Ехэ ашаг шэмэтэй үүлтэр һайнтай хусануудые, илангаяа нарин нооһотой хонидые үлэмжэ һайнаар ашаглахын тулада малые искуственнэ аргаар үрэжүүлхэ ябадалые үргэнөөр хэрэглэхэ, искусственнэ үрэжүүлгын пунктнуудые олон болгохо, мүн тэдэниие зэмсэг түхеэрэлгөөр болон үндэр мэргэжэлтэй кадрнуудаар хангаха.

Колхозууд ба совхозуудта адуу моридой тоо толгойе хүсээжэ, унагадые ухүүлэнгүй тэнжээхэ ба адуу моридой шадал шанарынь һайжаруулха гээшэ морин ажалай талаар шухалын шухала зорилго болоно гэжэ тоолохо. Заводской конюшнинуудай, үүлтэртэ морин ажалай рассаднигуудай, үүлтэргэ колхозно фермэнүүдэй, ипподромуудай тооe олошоруулха, гүрэнэй мориной заводуудые бүхэжүүлхэ, губи талын районуудта моридые һүрэгөөрынь адуулжа хараха ябадалые үргэнөөр хүгжөөхэ.

Ороһоной тарилгатай байһан колхоз бүхэндэ шубуун ажалай фермэнүүдые ба сөөрэм уһатай колхозуудта—уһанай шубуунуудай фермэнүүдые эмхидхэхэ. Колхознигуудай, мүн тэрэшэлэн хүдэлмэришэд ба албахаагшадай өөһэдынь хэрэглэмжын шубуун ажалые бүхы хэмжээгээр хүгжүүлхэ.

Үндэгэнүүдые дарахын тула мүнөө байгаа гүрэнэй инкубаторна сганцинуудай шадабари хүсые дүүрэн хэрэглэхэ, илангаяа Урал, Сибирь ба Алас Дурнадын районуудта инкубаторна станцинуудые олон болгохо.

Инкубаторна-шубуун ажалай станцинуудые тойруулан эдэ станцинуудые үүлтэртэ үндэгэнүүдээр хүсэд хангажа шадаха колхозуудай үүлтэртэ фермэнүүдые эмхидхэхэ.

Колхозууд, совхозууд ба туһалбариин ажахынуудые жэжэхэн инкубаторнуудаар хангахын тула тиимэ инкубаторнуудай үйлэдбэрилгые ехэ болгохо.

Шубуун ажалай совхозуудай хүдэлмэриие һайжаруулха, үүлтэртэ шубуунуудые ба үүлтэртэ үндэгэнүүдые колхозууд ба совхозуудта улам ехээр үгэдэг болохо.

Холын Хойто районуудай колхозууд ба совхозуудай, колхознигуудай ба үмсын ажалтанай өөһэдынь хэрэглэмжын бугануудай тоо толгойе хүсэлдүүлхэ ба олошоруулха.

Хүдөө ажалай артелиин Уставтай зохилдуулан колхознигуудай малтай болохо ябадалдань гүрэнэй туһаламжа үзүүлхэ.

Ангай арһа абаха ябадалые ехэ болгохо, колхозууд, совхозууд ба агнууриин ажахынуудта зэрлиг ангай ажахые бүхы хэмжээгээр хүгжөөхэ.

Ветеринарна хэмжээ-ябуулгануудые саг болзор соонь ба хүсэд дүүрэнээр гүйсэдхэхэ ябадалые хангаха. Ветеринарна эмнэлгын газарнууд ба пунктнуудые гэр байраар, түхеэрэлгөөр ба эмнэлгын хэрэгсэлнүүдээр хангажа, тэдэнэй тооe олон болгохо ба бүхэжүүлхэ. Ветеринарна албан газарнуудые мэргэжэлтэй кадрнуудаар бүхэжүүлхэ.

21. Малажалай хүгжэлтын хурдан темпые хангахын ба адуу малай ашаг үгэлгые дээшэлүүлхын зорилгоор тэжээлэй базые үндэһөөрынь һайжаруулха ба адуу малаа шэмэтэй һайн тэжээлээр, мүн бэлшээреэр хангаха.

Табанжэл соо тэжээлэй культурануудай тарилгые 3 дахин ехэ болгохо; түрүүшын ээлжээндэ хүгжэнги малажалтай бүхы колхозууд ба совхозуудта, мүн гүрэнэй племенной рассаднигуудтай районуудтахи колхозуудта зүбөөр табигдаһан тэжээлэй севооборотые бэелүүлхэ; сабшалангые ба таримал ногоонуудай хуряалгые саг соонь хэжэ ба сабшалан бэлшээриин газарнуудые үндэһөөрынь һайжаруулжа, һайн шанартай үбһэ суглуулха ябадалые ехэ болгохо.

Тэжээлэй корнеплодуудай ба силосно культурануудай тарилгын талмайе нилээд ургэдхэхэ ба тэрэнэй ургасые дээшэлүүлхэ. Тэжээлэй силосованиие үргэнөөр дэлгэрүүлхэ ба силосой түхеэрэлгэнүүдые, илангаяа силосой башнинуудай барилгые хангаха.

Ставропольско хизаарта, Астраханска, Грозненско областьнуудта, Дагестанска ба Хойто-Осетинскэ АССР-тэ ба Урал, Баруун ба Зүүн Сибириин талын районуудта малые адуулжа хараха ябадалые үргэнөөр хэрэглэхэ.

Үбэлэй ба зунай бэлшээринүүдые журамтай болгожо, бэлшээриин малажалтай районуудта худаг, гэр байрын ба үйлэдбэриин барилгануудые, мүн үбэлэй бэлшээри дээрэ бүдүүн тэжээлэй запас байгуулха ябадалые хангаха.

22. Москва, Ленинград, Горькиие тойруулан, мүн Урал, Кузбассай ажаүйлэдбэриин центрнүүдые, Сибирь, Алас Дурна ба томо томо бусад городуудые тойруулан хартаабхын-овощной ба малажалай базые али болохоор ургэдхэхэ ба бүхэжүүлхэ.

Эдэ городуудые овощь, хартаабхаар ба город шадарай зононуудай хүсөөр нилээд хэмжээнэй һү ба мяхаар хангаха ябадалые бэелүүлхэ.

Спиртын ба крахмало-паточна заводуудай зонодо хартаабхые, мүн тэрэшэлэн консерв ба үрэ жэмэс буйлуулдаг заводуудай зонодо овощь, үрэ жэмэс ургуулха ябадалые ехэ болгохо.

Үбэл-хабарай үедэ городууд ба ажаүйлэдбэриин центрнүүдэй арад зониие эртын овощь ба ногоон эдеэгээр хангахын тулада ба мүн тэрэшэлэн овощной культуранууд, тамхи ба махорхын рассадые хүсэд дүүрэнээр ба хаһа саг соонь гаргахын тулада колхозууд ба совхозуудта парнигай-тепличнэ ажахые һэргээн бодхоохо ба бүхы хэмжээгээр хүгжөөхэ.

Бахчеводствые колхозуудта һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ, тиихэдэ товарна бахчеводствын гол районууд энэ һалбарида онсо шухала анхаралаа табиха.

Хүдэлмэришэн ба албахаагшадай дунда тус бүриин ба коллективнэ огородничествые улам саашань хүгжөөхэ болон огород дээрэ овощно культуранудай ба хартаабхын ургасые дээшэлүүлхэ, мүн тэрэшэлэн хубиин мэдэлэй малажал ба шубуун ажалые саашадань хүгжөөхэ ябадалда бүхы хэмжээгээр туһалха.

23. Совхозууд, колхозууд ба колхознигууд, хүдэлмэришэд ба албахаагшадай усадьба шадарай участогууд дээрэ сад, жэмэсэй ба виноградннгай тарилгые һэргээн бодхоожо ургэдхэхэ.

Крымдэ ба Хойто Кавказда үндэр шанартай сортнуудай виноград тариха ябадалые хүсэлдүүлжэ, улам ургэдхэхэ.

Жэмэсэй питомнигуудые һэргээн бодхоожо ургэдхэхэ, тэдэнэй хүдэлмэриие һайжаруулха ба бүхы агро-модо-мелиоротивна питомнигуудта үрэжэлтэ культурануудай тарилгын материалнуудые ургуулжа байха.

Нютагай ажаүйлэдбэриин ба олзоборилгын кооперациин предприятинууд дээрэ садай ба огородой зэрзэмсэгүүдэй үйлэдбэрилгые эмхидхэхэ

Хээрын ургамалнуудые ажаүйлэдбэриин талаар ашаглаха ябадалые эмхидхэхэ ба Хойто Кавказда болон республикын бусад районуудта хээрын үрэжэлтэ жэмэстэй газарнуудые ашагладаг болохо.

Совхозууд ба колхозуудта, мүн тэрэшэлэн колхознигууд, хүдэлмэришэд ба албахаагшадта зүгын ажалые хүгжүүлхэ Табанжэлэй туршада соо колхозуудай зүгын ажал дээрэ зүгын бүлэнүүдэй тооe хоёр дахин олон болгохо ба зүгын ажахын ашаг үгэлгые дээшэлүүлхэ. Ой модоной, нютагай ажаүйлэдбэриин, олзоборилгын кооперациин, газартаряалангай Министерствын предприятинууд дээрэ, совхозууд ба колхозуудай мастерскойнуудта зүгын ажалые эрхилдэг колхозууд, совхозууд, колхознигууд, хүдэлмэришэд ба албахаагшадай эрилтые хангахын тула зүгын ажалай зэмсэг хэрэгсэлнүүдэй үйлэдбэриие дэлгэрүүлхэ.

Аллерскэдэ, Лазаревскада ба Краснодарска хизаарай бусад районуудта сайн плантацинуудай цитрусова ба субтропическа культурануудай талмайе ургэдхэхэ.

Тутова тарималнуудай талмайе ехэ болгожо, тутова торго нэхэлгые, тиин дубово модонуудай ургадаг районуудта—дубово торго нэхэлгые үргэнөөр хүгжөөхэ. Гренануудые бэлэдхэхэ ба коконуудые болбосоруулха талаар материально-техническэ базые байгуулха.

24. Колхозуудай олониитын баялигай—тэдэнэй олзын, хубаагдахагүй фонднуудай, барилгануудай, адууһа малай, зэмсэг хэрэгсэлэй, мүн тэрэшэлэн страховой, үрһэнэй ба фуражна фонднуудай саашанхи ургалтые хангаха.

Олониитын колхозно газарые ба колхозно эд зөөриие сахиха ябадалые хангаха, хүдөө ажалай артелиин Устав болон хүдөө ажалай артелиин членүүдэй хамтын суглаануудай үмэнэ колхозуудай правленинүүдэй тоосоогоо хэхэ ба һувгагдаха тухай колхозно демократи эбдэхэ ябадалые гаргахагүй.

Ажалые зүбөөр эмхидхэһэнэй, колхозно олзо доходые хубаалгада ажалта үдэрэй үүргые бүхэжүүлһэнэй ба дээшэлүүлһэнэй үндэһэ һуури дээрэ колхозуудта ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ, тус бүриин ба групповой ажалые хэрэглэжэ, колхозуудта бригада ба звенонуудые бүхэжүүлхэ, хүдөө ажалай культурануудай ургасые дээшэлүүлһэнэй, адууһа малай тоо толгойе олошоруулһанай ба тэрэнэй ашаг шэмые дээшэлүүлһэнэй түлөө колхознигуудта ажалай нэмэлтэ түлбэри үгэхэ ябадалые үргэнөөр бэелүүлхэ.

Хүдөө ажалай продуктнуудые гүрэндэ тушааха талаар өөһэдынгөө уялгануудые колхозуудай бэелүүлхэ тушаа жаяг заршамые бүхэжүүлхэ.

25. Совхозуудай ажахые жэшээтэ һайнаар ябуулха. Совхозуудта хүдөө ажалай культурануудай ургасые болон малажалай ашаг үгэлгые нилээд дээшэлүүлхэ. Тракторнууд, комбайнууд болон хүдөө ажалай машинануудай бүтээсые дээшэлүүлхэ ба хүдөө ажалай продуктнуудай өөрынь үные химдаруулха.

1950 ондо 1945 онтой жэшээлбэл РСФСР-эй Министерствонүүдэй совхозуудаар тарилгын талмайн хэмжээе 94 процентээр, эбэртэ бодо малай тоо толгойе 48 процентээр, хони ямаадай тоо толгойе 93 процентээр, гахайн тоо толгойе 3, 3 дахин үлүүлхэ. 1 үнеэнэй һү һаалгые дунда жэшээгээр 2 мянган литр хүртэр дээшэлүүлхэ.

Город шадарай ажахынуудай трестнүүдэй совхозуудые бүхы хэмжээгээр бүхэжүүлхэ, тэдэниие тракторнууд ба ашаанай автомашинануудаар хүсэлдүүлхэ ба тэрэнэй продукциин нилээдгүй ургалтые хангаха.

Совхозуудта хүдөө ажалай полевой хүдэлмэринүүдэй ба малажалай гол шухала процессүүдые механизацилжа дүүргэхэ; совхозуудта хүдэлмэришэдэй ба специалистнуудай саг үргэлжын кадрнуудые байгуулха, өөһэдын гэр байрануудые бариха ба тогтоогдоһон хэмжээнэй ёһоор усадьба шадарай участогуудые абахадань тэдээндэ гүрэнэй туһаламжа үзүүлхэ.

26. Колхозууд, совхозууд ба МТС-үүдтэ дээдэ ба дунда мэргэжэлэй специалистнуудые болон ниитын профессиин кадрнуудые үргэнөөр бэлэдхэхэ. 1950 ондо РСФСР-эй Министерствонүүдэй хүдөө ажалай тусхайта дунда һуралсалай заведенинүүдтэ һурагшадай тооe 68, 1 мянган хүн болгожо, табанжэл соо хүдөө ажалда дунда мэргэжэлэй 95, 9 мянган специалистнуудые бэлэдхэхэ.

27. Хүдөө ажалай научно-шэнжэлэлгын институдуудай хүдэлмэриие һайжаруулжа, хүдөө ажалай культурануудай ургасые ба малажалай ашаг үгэлгые дээшэлүүлхэ, хүдөө ажалай культурануудай шэнэ үлэмжэ ургасатай сортнуудые, ашаг үгэлгэ ехэтэй үүлтэртэ малнуудые бии болгохо, хүдөө ажалай түрүүшүүлэй дүй дүршэлые ниитэлхэ ба нэбтэрүүлхэ талаар асуудалнуудые болбосоруулха ба хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлхэ болон механизацилха, электрификацилха, хүдөө ажалай экономико ба эмхидхэлэй асуудалнуудые зохеохо ябадалда тэдэнэй анхаралые хандуулха.

Овощиин, үрэ жэмэсэй, шубуун ажалай ба зүгын ажалай талаар наукын саашанхи хүгжэлтые хангаха.

28. Газартаряалангай, техническэ культурануудай ба малажалай республиканска министерствонүүдэй шугамаар хүдөө ажалай централизованнэ капитальна хүдэлмэринүүдэй хэмжээе 568 миллион түхэригөөр тогтоохо.

Транспорт ба хэлхеэ-холбооной талаар

29. Нютагай ашаануудые шэрэхын тула бишиихан гол мүрэнүүдые ашаглаха ябадалые область, хизаар ба автономно республикануудта хаа-хаанагүй дэлгэрүүлхэ.

1950 ондо бишиихан гол мүрэнүүдээр ашаа шэрэлгые 5 миллион тонно хүргэхэ.

Бишиихан гол мүрэнүүдээр ябаха уһан замай утын хэмжээе энэ табанжэл соо 12 мянган километрээр ехэ болгохо.

РСФСР-эй республиканска ба нютагай предприятинууд дээрэ ниитэдээ 55 мянган мориной хүсэтэй самоходно флодой 1100 единицануудые ба 100 мянган тонно ашаа шэрэхэ самоходно бэшэ флодые энэ табанжэл соо бариха.

Областьнууд, хизаарнууд ба абтономно республикануудта флодые бариха ба заһабарилха талаар бишиихан нютагай судоверфинүүдые байгуулха.

30. 1950 ондо РСФСР-эй автомобильна транспортын Министерствын автомобильна транспортаар ашаа зөөлгые (түлишэ, барилгын материалнууд, РСФСР-эй городуудта хэрэггэй овощь ба ажаүйлэдбэриин предприятинуудта хэрэгтэй түүхэй эд) 75 миллион тонно хүргэхэ ба 1940 оной ашаа шэрэлгын хэмжээе 6,3 дахин үлүүлжэ, ашаа шэрэлгые 1.4 миллиард километр болгохо.

Автомобильна транспорт дээрэ, илангаяа ехэнхи ашаануудай сугларһдаг пунктнууд дээрэ ашаа тээлгэ ба буулгалгын хүдэлмэринүүдые хаа-хаанагүй механизацилха.

Ашаанай автомобильнуудые ашаглаха ба техническэ талаар харууһалха ябадалые һайжаруулха, автомобильнуудай дэмы байха ба һулаар гүйхэ ябадалые али болохоор хороохо.

Холо бэшэ газарта ашаа зөөлгэһөө түмэр замай транспортые һуллахын тула ниитын ашаануудые автомобильна транспортаар район хоорондо зөөхэ ябадалые ургэдхэхэ.

1950 ондо 335 городууд ба һууриһаһан тосхонуудта саг үргэлжын автобусна хүдэлөөе дэлгэрүүлжэ, пассажирска шэрэлгын хэмжээе 1940 онтой жэшэбэл 2, 4 дахин ехэ болгохо.

Табанжэлэй эсэстэ РСФСР-эй 150 городуудта хүн зониие хүнгэн ба ашаанай таксомоторнуудаар шэрэхэ ябадалые эмхидхэхэ.

Табанжэл соо РСФСР-эй городуудта автобусуудай тооe 11 мянгаар, пассажирска таксиин тооe 7 мянгаар, ашаанай таксиин тооe 3,5 мянгаар олошоруулха.

Москва, Ленинград, Псков, Иваново, Воронеж, Саратов, Симферополь, Сталинград, Омск городуудтахи авторемонтно заводуудай барилгые ба шэнэдхэн байгуулгые дүүргэхэ, 1950 ондо 1940 онтой жэшэбэл авторемонтно заводуудай бүтээсын хүсые 1,5 дахин ехэ болгохо. 1948 ондо хүнгэн автомобильнуудые заһабарилха заводой барилга ба мүн тэрэшэлэн ашаанай автомобильнуудые заһабарилха 2 заводой барилга эхилхэ.

РСФСР-эй автомобильна транспортын Министерствын автомобильна ажахынуудай дэргэдэ автомобильна, аккумуляторнууд ба автомобильна шинануудые заһабарилха мастерскойнуудые байгуулха ба мүн тэрэшэлэн автомобильнууд, бензозаправкын колонконууд, автовокзалнууд ба складской баарануудые хангаха талаар гараж болон станцинуудай барилгые дэлгэрүүлхэ.

1950 ондо республиканска предприятинууд дээрэ гаражна ба заһабарилгын түхеэрэлгэ болон инструментын үйлэдбэрилгые 1940 онтой жэшээлбэл хоер дахин ехэ болгохо. Заһабариин гаражна шэнэ техническэ улам оньһото зэмсэг түхеэрэлгэ ба инструментые бии болгожо ашаглаха.

Бежецкэ, Череповец, Грозный Казань городуудта ба Ставропольско хизаарта гаражна зэмсэг түреэрэлгые үйлэдбэрилхэ заводуудые һэргээн бодхоохо ба шэнэдхэн байгуулха.

31. Табанжэл соо республиканска ба нютагай шанартай автогужевой хатуу хушалтатай харгынуудай утые 64300 километр болгохо. Областьнуудай, хизаарнуудай ба автономно республикануудай центрнүүдтэй Москвагай холбоое улам һайжаруулха.

Республиканска шанартай автогужевой 8500 километр харгые ба нютагай шанартай 49 мянган километр харгые һэргээн бодхоожо, капитальнаар заһабарилха. Хатуу хушалтатай харгынуудые заһабарилха ябадалда онсо анхаралаа хандуулха.

Автогужевой харгынууд дээрэ 630 мянган погонно метр хүүргэнүүд ба бусад искусственнэ түхеэрэлгэнүүдые барижа, 850 мянган погонно метр түхеэрэлгэнүүдые капитальнаар заһабарилха

Автогужевой харгынуудай текущи заһабарилгые болон тэрэнэй харууһалгые һайжаруулха ба харгы замай ажахые десятнигууд, харгы замай мастернууд, бригадирнууд ба заһабарилагшадай кадрнуудаар хангаха.

Машинно-харгын станцинуудые эмхидхэжэ ба харгы замай ажахы дээрэ тракторнууд, авто-

(Үргэлжэлэлынь 3-дахи нюурта)

1946—1950 онуудта РСФСР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб тухай ХУУЛИ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи ба 2-дохи нюурнуудта).

ильнууд ба харгын механизмуудай тоо олошолжа, харгы барилгын хүдэлмэринүүд дээрэ низациин удельнэ хэмжээе дээшэлүүлхэ.

Республиканска ба нютагай шанартай автоевой харгынуудые хаа-хаанагүй ногооруулха.

3. Техникын шэнэ туйлалтануудые нэбтэһэнэй үндэһэ һуурин дээрэ эзэмдэлгэдэ оро- районуудай хэлхеэ-холбооной, илангаяа о холбооной ба магистральна кабелиин хол- хүсэд дүүрэн һэргээн бодхоохо ба тэдэнэй анхи хүгжэлтые хангаха. Москва болон СР-эй областьнууд, хизаарнууд, автономно публикануудай бүхы центрнүүдэй хоорондохи фонно-телеграфна найдамтай холбоое эмхид- дүүргэхэ. Районно центрнүүд, хүдөөгэй дүүд ба машинно-тракторна станцинуүд бо- совхозуудые бултынь телефонтой болгохо.

Табанжэл соо хэлхеэ-холбооной Министерн талаар 1300 радиоузелнуудые барижа, ондо радио шагнаха точконуудые сэрэгэй тээхи хэмжээнтэй жэшэбэл 1,8 миллионоор болгохо.

Арад зонине почтын холбоогоор хангаха алые бүхы талаарынь һайжаруулха. Хүдөө гуудта почтын шэнэ байрануудай барилгые эрүүлхэ. Почтын корреспонденцинүүдые н газетэ журналнуудые зөөхэдөө автомобиль- авиационно транспортые үргэнөөр хэрэглэхэ.

Арад зоной ажабайдалай материальна ба культурна хэмжээе дээшэлүүлхэ түсэб

1. Үйлэдбэрине дээшэлүүлһэнэй, эд товарьесые дэлгэрүүлһэнэй, ажалшадые гэр ын болоод культурна ажаһуудалай талаар ахын тула гаргашануудые дээшэлүүлһэ- хүдэлмэришэн ба албахаагшадай жэлэй дун- эргын салин хүлһэ, колхознигуудай ажал- дэртэ натуральна ба мүнгэн хүлһэ үгэлгые шэлүүлһэнэй ба бүхы эд товарнуудай үнэ ые хойно хойноһоонь химдаруулһанай үн- һуурин дээрэ—арад зоной үнэр баян бай й сэрэгэй урда тээхи хэмжээе гансахан ээн хүсэлдүүлхэ тэды бэшэ, харин табан- эй жэлнүүдтэ тэрэниие үлүүлхэ.

2. 1950 ондо РСФСР-эй республиканска ба агай ажахын хүдэлмэришэд ба албахаагша- тооe 8200 мянган хүнөөр ба хүдэлмэришэд албахаагшадай салин хүлһэнэй фондые 38,3 лиард түхэригөөр тогтоохо. Ажалай бүтээ- ургахатай хамта РСФСР-эй республиканска нютагай ажахын талаар хүдэлмэришэд ба хаагшадай жэлэй дунда зэргын салин хүл- ехэ болгожо, 1940 оной хэмжээе 1950 ондо үлжэ гараха.

Республиканска ба нютагай ажаүйлэдбэ- э, барилга болон городской ажахые мэргэ- тэй хүдэлмэришэ хүсөөр хангахын тула та- жэлэй турша соо ниитын профессиин үйлэд- иин кадрнуудые 2073 мянган хүнэй тоотой- , тэрэнэй тоодо фабрично-заводской һурал- ба профтехһургуулинуудта 276 мянган хү- дые ба курсануудта 260 мянган хүнүүдые н тус бүриин ба бригадна һуралсал хэжэ мянган хүнүүдые бэлэдхэхэ. Табанжэл ниитын профессиин үйлэдбэриин кадрнуу- 2281 мянган хүнүүдэй мэргэжэлые дээшэ- лхэ.

Салин хүлһэ түлэлгэдэ шагналнуудай уд- аһарые саг үргэлжэ дээшэлүүлжэ, үйлэдбэ- н түсэбүүдые дүүргэһэнэй ба үлүүлэн дүүр- энэй түлөө инженерно-техническэ хүдэлмэри- шэдые шагнаха гурим ба мүн тэрэшэлэн хү- мэришэдэй ажалые хэһээрынь урмашуулжа эхэ гуримые зохеон нэбтэрүүлхэ. Түрүү тех- оги болон ажалай ургаһан техническэ зэб- жэлгые хараадаа абажа, ажаүйлэдбэри дээрэ ническээр баримталагдаһан нормонуудые үр- өөр хэрэглэхэ. Дүй дүршэлтэй инженернүүд техникүүдээр хангажа, ажал нормировалха эгые һайжаруулха. Үйлэдбэри дээрэ ажалай овинуудые (аюулгүйн техникэ, вентиляци, элтүүлгэ, санитарна байдалай байрануудые) шадань һайжаруулха талаар хэмжээ-ябуул- уудые бэелүүлхэ.

Ажалай бүтээсын колхозуудта ургаһанай, өө ажалай культурануудай ургасые дээшэ- лһэнэй ба малажалай ашаг шэмые үргэһэ- үндэһэ һуури дээрэ колхознигуудай ажал- дэртэ натуральна ба мүнгэн шангуудые хэ ябадалые 1940 онойхиһоо ехэ болгохо.

3. Гэр байрын ажахын талаар 1946—1950 онууд- гүрэнэй гэр байрын фондые һэргээн бодхоол- ба шэнээр барилгын түсэбые РСФСР-эй го- уудта 44595 мянган квадратна метр талмай- хэмжээтэйгээр, тэрэнэй тоодо нютагай Сове- дэй шугамаар 4228 мянган дүрбэлжэн метр жээтэйгээр баталха. 1946—1950 онуудта ню- ай Советүүдэй гэр байрын-гостиницын ба ал- захиргаанай барилгын капитальна хүдэлмэ- үүдэй хэмжээе 3070 миллион түхэригэй хэм- этэйгээр тогтоохо.

Эзэмдэлгэдэ ороһон районуудай городууд, дэлмэришэнэй поселогууд ба тосхонуудай ндаргагдаһан гэр байрын фондые һэргээн бод- ожо, ажалшадай гэр байрын условинуудые лээд һайжаруулха ябадалые хангаха хэмжээ- гээр гэр байрын шэнэ барилгые дэлгэрүүлхэ. 6—1950 онуудта РСФСР-эй районуудта гүрэ- гэр байрын фондые ашаглалгада оруулха эбые 11261 мянган дүрбэлжэн метрэй, тэрэ- тоодо нютагай Советүүдэй шугамаар 2643 нган дүрбэлжэн метрэй хэмжээтэйгээр тог- охо.

Эзэмдэгшэдэй һандаргаһан городуудай, тэ- нэй тоодо Сталинградай, Ростов-на-Дону, аснодар, Севастополь, Ставрополь, Симферо- ль, Воронеж, Орел, Курск, Смоленск, Кали- н, Великие-Луки, Брянск, Калуга, Новгород, ков, Новороссийск ба Вязьмиин гэр байрын ажахые һэргээн бодхоохо.

Гэр байрын условинуудые һайжаруулхын ажаүйлэдбэри дээрэ хүдэлмэришэдэй саг үргэлжын кадрнуудые байгуулхын ба предприятинууд дээрэ хүдэлмэришэдэй гаража ошохо ябадалые болюулхын зорилгоор усадьбын түхэлтэй нэгэ квартиратай ба хоёр квартиратай ажаһууха гэрнүүдые ажахын организациин хүсөөр барижа, эдэ гэрнүүдые удаан болзорой кредит үгэхэ условитойгоор хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд, албахаагшадта худалдажа олгохо. Гүрэнэй кредидэй туһаламжаар арад зоной эд зөөри дээрэ табанжэл соо городууд ба хүдэлмэришэдэй поселогуудта 6 миллион дүрбэлжэн метр хэмжээтэй хубиин гэр байрануудые һэргээн бодхоохо ба бариха гэжэ хараалха.

Гэр байрын барилгын шанарые бүхы хэмжээгээр һайжаруулха.

Союзна, республиканска ба нютагай ажаүйлэдлэдбэриин предприятинууд дээрэ мүнөө үеын санитарна техническэ түхеэрэлгэнүүдые, түлишын котелнуудые, радиаторнууд, газова ба электрическэ плитануудые ба аппаратурые, холодильнигуудые, хубсаһа угааха машинануудые, тооһо һорохо хэрэгсэлнүүд ба гэр байрын бусад юумэнүүдые ехээр үйлэдбэрилдэг болохо.

Гэр байрын фондын капитальна заһабарилгые хэхэ ябадал хадаа нютагай Советүүдэй ба предприятинуудай шухалын шухала зорилго болоно гэжэ тоолоод, РСФСР-эй городуудта нютагай Советүүдэй гэр байрын фондын капитальна заһабариин хэмжээе энэ табанжэл соо 2700 миллион түхэригөөр тогтоохо. Гэр байрын капитальна барилгата һомологдоһон мүнгэнэй ехэнхи хубинь гэр байрын гол конструктивнэ зүйлнүүд болохо хушалта, түлилгэ, водопроводой ба канализациин системэнүүдые һэргээн бодхоохо ба заһабарилха ябадалда үгтэхэ гэжэ тогтоохо.

Нютагай Советүүдэй заһабарилгын ба барилгын конторонуудые бүхэжүүлжэ, нютагай Советүүдэй гэр байрын управлениуудай дэргэдэ скобяной зүйлнүүдые, шэр будагуудые, хадааһа, шурэб, үүдэнэй ба сонхоной хэрэгсэлнүүдые, барилгын хялбар механизмуудые болон гэрһуудалай элдэб янзын инвентарьнуудые бүтээхэ материально-үйлэдбэриин өөрын базые байгуулха ба мүн тэрэшэлэн модоной материалнуудые өөһэдөө бэлэдхэлгые эмхидхэхэ.

Гэр байрын ажахые һайнаар хүтэлбэриллэг болохо, тэрэ ажахын ашаг үгэлгые дээшэлүүлхэ хозрасчедые бүхэжүүлхэ, эксплотациин гаргашануудые доошоруулха.

РСФСР-эй нютагай Советүүдэй гостиницын фондые үргэдхэжэ, 1940 онтой жэшээлбэл 17,2 процентээр дээшэлүүлэн, 1950 оной эсэстэ тэрэ фондые 38975 һууритай болгохо. Табанжэл соо 9221 һууритай, тэрэ тоодо эзэмдэлгэдэ ороһон районуудта 5213 һууритай гостиницануудые һэргээн бодхоохо ба бариха.

Табанжэл соо РСФСР-эй хүдөө тосхонуудта гэр байрануудые колхозууд ба колхознигуудай зөөреэр, гүрэнэй кредидэй туһаламжатайгаар һэргээн бодхоохо ба шэнээр бариха хэмжээе 1270 мянган, тэрэнэй тоодо эзэмдэлгэдэ ороһон районуудта 403 мянган гэрнүүдэй хэмжээтэйгээр тогтоохо. Кредит үгэжэ ба барилгын материалнууд болон бэлэн детальнуудые худалдажа, гэрээ бариха ба һэргээн болхоохо ябадалдань колхознигууд ба хүдөөгэй интеллигенцидэ туһаламжа үзүүлхэ.

Колхозой гэр байрын барилгые нютагай барилгын материалнуудаар хангахын тула кирпиисэ, черепицэ, хушалгын дарниисa, извеско, пиломатериал, дарханай болон кузнечнэ зүйлнүүдэй үйлэдбэрилгые колхозуудта үргэнөөр дэлгэрүүлхэ. Модон гэрнүүдые бариха ябадалһаа галые даасатай черепица хушалтатай кирпиисын ба шулуун гэрнүүдые бариха ябадалда шэлжэн орохо.

4. **Коммунальна ажахын талаар** коммунальна электростанцинууд, водопроводууд, канализаци, трамбайна ба тройлейбусна холбоо, бани, хубсаһа угаадаг газарые һэргээн бодхоохо ба үргэдхэхэ, городууд ба хүдэлмэришэнэй поселогуудай болбосон байдал ба арюун сэбэрэй байдалые һайжаруулха, үйлсэнүүд ба талмайнуудта мощени хэхэ ябадалые дээшэлүүлхэ, һайнаар табигдаһан ба таримал ургамалнуудтай талмайнуудые үргэдхэхэ.

Коммунальна электростанцинуудай тогтоогдоһон шадабари хүсые 1940 онтой жэшээлбэл 1950 ондо 51 процентээр дээшэлүүлжэ 287 мянган киловатт хүргэхэ ба электроэнерги гаргалгые дайнай урда тээхи хэмжээнтэй сасуулбал 52 процентээр дээшэлүүлжэ 970 миллион киловатт-час хүргэхэ. Ниитэ дээрээ 126 мянган киловатт хүсэтэй коммунальна электростанцинуудые ажалладаг болгохо.

Табанжэл соо коммунальна городской электросетиин утын хэмжээе 3165 километрээр һунааха. Рогавка-Новгород, Углич—Калязин—Кашин—эдэнэй хоорондо зайн гал дамжуулха үндэр вольттой шугамуудые татаха.

1950 ондо трамбайн ябаха замые 1940 онтой сасуулбал 11,7 процентээр дээшэлүүлжэ, 2981 километр хүргэхэ.

1950 ондо троллейбусна шугамай утын хэмжээе сэрэгэй урда тээхи хэмжээнһээнь 2,2 дахин үлүүлжэ, 615 километр болтор һунааха. Троллейбуснуудай тооe 2340 хүргэхэ гэхэ гү, али сэрэгэй урда тээхи хэмжээнтэй сасуулбал 3,5 дахин дээшэлүүлхэ.

Сүүдхэлэ дунда зэргээр коммунальна водопроводуудай уһа үгэхэ ябадалые 1950 ондо сэрэгэй урда тээхи хэмжээнтэй сасуулбал 46,3 процентээр дээшэлүүлжэ, 4670 мянган кубометр болгохо, мүн водопроводуудай утын хэмжээе 1940 онтой сасуулбал 11,5 процентээр дээшэлүүлжэ, 11683 километр хүргэхэ.

Арад зониие сэбэр уһаар таһалдалгүй хангажа байха ябадалые эмхидхэхын тула водопроводуудай насосно станцинууд дээрэ хүсэтэ механизмын шухала резервые байгуулха, гол мүрэнүүдһээ уһа абадаг водопроводуудта уялгата еһоор коагулировани хэхэ ба бүхы водопроводууд дээрэ санитарна хамгаалгын зононуудые эмхидхэхэ.

Канализациин утын хэмжээе 1950 ондо сэрэгэй урда тээхи хэмжээнтэй суулбал 136 процентээр дээшэлүүлжэ, 4928 километр хүргэхэ.

РСФСР-эй городуудта коммунальна банинуудай тооe сэрэгэй урда тээхи хэмжээнтэй сасуулбал 22 процентээр олошоруулжа, 1950 ондо 1062 хүргэхэ, мүн хубсаһануудые угааха коммунальна газарнуудай тооe 1940 онтой сасуулбал 1,9 дахин олон болгожо, 287 болгохо.

5. **Арадай һуралсалай талаар** городто ба мүн хүдөөдэ 7 наһанһаа эхилжэ үхибүүдые бүгэдынь уялгата еһоор һургаха, һургуулида үхибүүдые һургалгын ба хүмүүжүүлгын шанарые дээшэлүүлхэ.

РСФСР-эй гэгээрэлэй Министерствын эхин, долоон жэлэй ба дунда һургуулинуудай тооe 1950 ондо 114150 хүргэхэ, тэрэнэй тоодо городуудта—10750 ба хүдөө нютагуудта—103400 хүртэр олон болгохо.

Энэ табанжэл соо 478000 үхибүүдэй һураха 1080 городской һургуулинуудые ба 774 000 үхибүүдэй һураха 4210 хүдөөгэй һургуулинуудые һэргээн бодхоохо ба тэрэнэй тоодо эзэмдэлгэдэ ороһон районуудта 342 мянган үхибүүдэй һураха 796 городской һургуулинуудые, 522 мянган һууритай 2912 хүдөөгэй һургуулинуудые һэргээн бодхоохо ба бариха.

1950 ондо һургуулида һурагшадай тооe 17484 мянган хүртэр олон болгохо, тэрэнэй тоодо городуудта—5770 мянган хүн, хүдөө нютагуудта 11714 мянган хүн.

Хүдэлмэришэ ба хүдөөгэй залуушуулай һургуулинуудые үргэнөөр эмхидхэһэнэй үндэһэ һуури дээрэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай болон хэдэ хэдэн советскэ районуудай саг зуурын эзэмдэлгэдэ ороод байһан оршон байдалда һургуулида ябажа нормальна эрдэм болбосорол абажа шадахаяа болиһон залуушуулай тэрэ хубиие һургаха.

Табанжэл соо багшанарай дээдэ һургуулинуудта 209 мянган хүнүүдые ба багшанарай училищинуудта 220 мянган хүнүүдые абаха. Энэ табанжэл соо багшанарай дээдэ һургуулинуудта 135 мянган хүнүүдые ба багшанарай училищинуудһаа 168,6 мянган хүнүүдые багша болгон бэлэдхэжэ гаргаха гэжэ тогтоохо.

Багшанарай заочно һуралсалай системые үргэдхэжэ бүхэжүүлхэ.

Табанжэл соо багшанарай институдуудай хэшэлээ хэхэ 20 байшангуудые һэргээн бодхоохо ба шэнээр бариха.

Һургуулинууд болон багшанарай дээдэ һургуулинуудые һургуулиин бэшэгэй хэрэгсэлнүүд, мүнөө үеын һуралсалай-наглядна туһаламжанууд болон лабораторно түхеэрэлгээр хэрэгтэй хэмжээгээрынь хангаха. Нютагай ажаүйлэдбэриин ба олзобориин кооперациин предприятинууд дээрэ һуралсалай-наглядна туһаламжануудые ба лабораторно түхеэрэлгын үйлэдбэриие дээшэлүүлхэ. РСФСР-эй гэгээрэлэй Министерствын предприятинууд дээрэ мүнөө үеын һайн шанартай һуралсалай наглядна туһаламжануудые олоор үйлэдбэрилжэ, табанжэл соо 472 млн. түхэригтэ, тэрэнэй тоодо 1950 ондо 1940 онтой сасуулбал 81 процент дээгүүр—120 миллион түхэригтэ бүтээжэ гаргаха.

Киров ба Загорск городуудта һуралсалай-наглядна туһаламжануудые түрүүшын ээлжээндэ үйлэдбэрилхэ заводуудые бариха.

Һургуулинууд болон багшанарай һургуулинуудые хэрэгтэй ном дэбтэрнүүдээрынь дүүрэн хангаха. РСФСР-эй гэгээрэлэй Министерствын һуралсалай ном дэбтэр гаргаха хэблэлэй ажал-ябуулгые үргэдхэхэ. Тус хэблэлэй полиграфическа өөрынь база байгуулха ябадалые эхилхэ, тэрэнэй тула түрүүшын ээлжээндэ Молотов городто типографиие бариха. Хүүгэдэй уранһайханай ба научно-популярна литература гаргалгые нилээд дээшэлүүлхэ.

6. **Хүүгэдэй эмхи зургаануудай талаар** хүүгэдэй садуудай, хүүгэдэй гэрнүүдэй болон хүүгэдэй яслинуудай тооe хүсэлдүүлжэ, улам олон болгохо. РСФСР-эй Министерствонүүд ба албан захиргаанай газарнуудай хүүгэдэй садуудта байгаа үхибүүдэй—тооe 1940 ондо 361 мянга байһаниинь, 1950 ондо 560 мянга хүртэр олошоруулха, хүүгэдэй гэрнүүдтэ байгаа үхибүүдэй тооe сэрэгэй урда тээхи хэмжээнһээ хоер дахин олон болгожо, 390 мянга хүргэхэ, саг үргэлжын хүүгэдэй яслинуудай һуурие 1940 ондо 533 мянга байһыень 730 мянга хүргэхэ, хүүгэдэй сезонно яслинуудта байгаа үхибүүдэй тооe 1940 ондо 2261 мянга байһаниинь 2540 мянга хүргэхэ.

Энэ табанжэл соо РСФСР-эй гэгээрэлэй Министерствын талаар—37.800 һууритай хүүгэдэй 377 городской садуудые, 9.200 һууритай хүүгэдэй 130 хүдөөгэй садуудые, 6340 һууритай хүүгэдэй 55 городской гэрнүүдые ба 10000 һууритай хүдөөгэй хүүгэдэй 90 гэрнүүдые һэргээн бодхоохо ба шэнээр бариха.

Табанжэл соо 17 мянган оро дэбисхэртэй хүүгэдэй 170 городской яслинуудые ба 13 мянган оро дэбисхэртэй хүүгэдэй хүдөөгэй яслинуудые һэргээн бодхоохо ба бариха. Хүүгэдэй садуудта, хүүгэдэй гэрнүүдтэ ба хүүгэдэй яслинуудта хүмүүжүүлгын хүдэлмэри болон элүүр мэндые хамгаалха хэрэгые һайжаруулха, тэдэниие үндэр мэргэжэлтэй хүмүүжүүлэгшэд болон медицинскэ ажалшадаар хангаха.

Үншэн, үхибүүдые гүрэнэй зөөреэр хүүгэдэй гэрнүүдтэ хүмүүжүүлхэ ябадалые хангаха.

7. Хүдэлмэришэд, колхознигууд ба интеллигенциин ургажа байгаа культурна эрилтые хангахын зорилгоор **театр ба кинотеатр нуудые** һэргээн бодхоохо ба үргэдхэхэ.

1950 ондо театрнуудай тооe 443 хүргэхэ, тэрэнэй тоодо опера балетын театрнуудые 20 хүртэр, драматическэ театрнуудые 225 хүртэр, хүгжэмэй комедиин театрнуудые 27 хүртэр, эдир багашуулай театрнуудые 33 хүртэр, кукольна театрнуудые 77 хүртэр, колхозно-совхозно театрнуудые 61 хүртэр олон болгохо.

Уранһайханай музейнүүд 1940 ондо 40 байһаниинь 1950 ондо 62 хүртэр олон болгохо.

Ленинград городто Ородой Музейн ба Эрмитажай байшангуудые һэльбэн заһаха хүдэлмэриие дүүргэхэ. Москвадахи Третьяковско галлерейн барилгые үргэдхэхэ ба мүн тэрэшэлэн Москвада оро- дой архитектурын музейе нээхэ.

Ленинград городто этнографиин музейн ба Сталинград городто Сталинай нэрэмжэтэ музейн байшангуудые һэргээн бодхоохо. Москвада Революциин Музейн байшангые үргэдхэн барижа дүүргэхэ.

Киноустановкануудай тооe 1940 ондо 17.906 байһаниинь 1950 ондо 29830 хүртэр олон болгохо.

Хүдөө нютагуудта стационарна кинонуудай тоо нилээд олошоруулха. Дуугүй киноустановконуудые дууһынь дуутай болгон һэлгэхэ.

Табанжэл соо городской 120 кинотеатр болон хүдөөгэй 268 кинотеатрнуудые һэргээн бодхоохо ба шэнээр бариха.

Искусствын һургуулинуудые олошоруулха. 1950 ондо РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи искусствонуудай хэрэгүүдые эрхилхэ Управлениин дээдэ һургуулинуудта һурагшадай тооe 1940 ондо 650 байгаа һаань, 1950 ондо 3707 болгохо; театральна, уранһайханай, хүгжэмэй ба хореографическа училищинуудта һурагшадай тооe 1940 ондо 10500 байгаа һаань 21255 болгохо.

Хүүгэдэй хүгжэмэй ба уранһайханай һургуулинуудые 1940 ондо 205 байгаа һаань 1950 ондо 295 болтор олошоруулха.

8. Хүдэлмэришэдэй, колхознигууд ба интеллигенциин дунда **культурно-гэгээрэлэй хүдэлмэриие** бүхы хэмжээгээр хүгжүүлхэ.

Культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаануудые һэргээн бодхоохо ба үргэдхэхэ. 1950 ондо хүдөөгэй клубуудай тооe 20 мянга хүртэр олон болгохо, культурын районно байшангуудай тооe—2500, культурно-гэгээрэлэй эмхи зургаануудай хэрэгүүдые эрхилхэ комитедэй үргэн ниитын библиотекэнүүдые 11700 ба музейнүүдые 382 болтор олон болгохо.

Районно центр бүхэндэ районно библиотекэ ба культурын районно байшан ба сельсовет бүхэндэ хүдөөгэй клуб гү, али уншалгын байшан эмхидхэхэ ябадалые хангаха. Культурын бүхы байшангуудые, хүдөөгэй клубуудые ба уншалгын гэрнүүдые радиотой болгохо.

9. **Арадай элүүрые хамгаалгын** талаар больницанууд, поликлиникэнүүд, амбулаторинуудай тооe хүсэд дүүрэнээр һэргээн бодхоожо ба арад зоной элүүр мэндые сахиха ябадалые һайжаруулха.

РСФСР-эй элүүрые хамгаалгын Министерствын юрэнхы ба тусхай больницануудай оро дэбисхэрнүүдэй тооe 1940 ондо 396 мянга байгаа һаань, 1950 ондо 545 мянга тэрэнэй тоодо городуудта 1940 ондо 282,6 мянга байгаа һаань, 375 мянга ба хүдөө нютагуудта 1940 ондо 113,4 мянга байгаа һаань, 170 мянга хүртэр олон болгохо.

Табанжэл соо 22 мянган оро дэбисхэртэй городской больницанууд ба 21 мянган оро дэбисхэртэй хүдөөгэй больницануудые, тэрэ тоодо эзэмдэлгэдэ ороһон районуудта 19 мянган оро дэбисхэртэй городской больницанууд ба 14 мянган оро дэбисхэртэй хүдөөгэй больницануудые һэргээн бодхоохо ба бариха.

Эхэнэрнүүдэй түрэхэ ябадалда туһаламжые улам һайжаруулха ба 1950 ондо түрэлгын оронуудай тооe 76 мянга хүртэр олошоруулха, тэрэнэй тоодо городуудта 44 мянга хүртэр ба хүдөө нютагуудта 32 мянга хүртэр. Хүүгэдэй ба эхэнэрнүүдэй консультацинуудай, хүүгэдэй больницанууд ба һүнэй кухнинуудай тооe олошоруулха.

Хүдэлмэришэд, колхознигууд ба интеллигенциин амарха гэрнүүд ба санаторинуудые хүсэд һэргээн болхоохо. РСФСР-эй элүүрые хамгаалгын Министерствын санаторинууд ба курортнуудта амарха хүнэй тооe 90 мянган хүртэр олон болгохо. Сестрорецк, Нальчик, Выборг, Старая Русса, Тюрисевя ба Отузы гэжэ курортнуудые һэргээн бодхоохо ба Куйбышевскэ областиин Сергеевскэ минеральна уһануудые ба Башкирска АССР-эй Шафраново курортнуудые үргэдхэхэ.

Физическэ культура ба спортын саашадаа хүгжэхэ ябадалые хангаха. Стадион ба спортивна базануудай тооe хүсэлдүүлжэ олошоруулха. Спортивна хэрэгсэлнүүд ба түхеэрэлгэнүүдые нилээд ехээр үйлэдбэрилдэг болохо.

Эмнэлгын-профилактическа эмхи зургаануудые врачууд ба эмнэлгын дунда хүдэлмэрилэгшэдээр хангахын тулада табанжэл соо РСФСР-эй элүүрые хамгаалгын Министерствын һуралсалай газарнуудта 48 мянган врачууд ба дунда медицинскэ 172,8 мянган хүдэлмэрилэгшэдые бэлэдхэхэ. Врачуудай тооe 1940 ондо 80,1 мянга байгаа һаань, 1950 ондо 125 мянга хүртэр олошоруулха.

Аптекэнүүдэй тооe 1940 ондо 5156 байгаа һаань 1950 ондо 6800 болгохо, тэрэнэй тоодо городуудта 1940 ондо 2175 байгаа һаань—2660, мүн хүдөө нютагуудта 2981 байһаниинь—4140 хүртэр олон болгохо.

10. Гүрэнэй ба социальна тэдхэмжын талаар, алуулагдаһан сэрэгшэдэй гэр бүлынхидые, эсэгэ ороноо хамгаалгын инвалидуудые, сэрэгэй албахэгшэдэй гэр бүлынхид ба ажалай инвалидуудай материальна-ажаһуудалай байдалые ба ажалдаа түбхинэхэ ябадалые дам саашадань һайжаруулха. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай инвалидуудые эмнэлгээр, тэрэнэй тоодо больницануудаар, амаралтын гэрнүүдээр болон санаторинуудаар хангаха ябадалые бэелүүлхэ.

Интернадуудта болон инвалидуудай гэрнүүдтэ оро дэбисхэрэй тооe 69,5 мянга хүртэр олон болгохо.

Инвалидуудые үйлэдбэридэ һургаха ба ажалда түбхинүүлхэ гээшэ инвалидуудай кооперациин шухалын шухала зорилго болоно гэжэ тоолохо. Инвалидуудай кооперациин системэ дээрэ городто мүн тэрэшэлэн хүдөө нютагуудта артельнүүдэй ажалые үргэнөөр дэлгэрүүлхэ.

11. **Эд товарай эрьесын ба хэрэглэмжын талаар**—1950 ондо гүрэнэй ба кооперативна худалдаа-наймаанай розничнэ эд товарай эрьесын хэмжээе (1945 оной үнэ сэнгэй доошоо ороһониие хараадаа абажа) 191 миллиард хүртэр дээшэлүүлжэ, 1940 оной товар эрьесын хэмжээтэй жэшэбэл 28 процентээр дээшэлүүлхэ.

Арад зониие карточкаар нормошолон хангаха ябадалһаа үргэн советскэ худалдаа-наймаанда шэлжэн орохо ябадалые бэелүүлхын тула

(Үргэлжэлэлынь 4-дэхи нюурта).

1946—1950 онуудта РСФСР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб тухай ХУУЛИ

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1, 2 ба 3-дахи нюурнуудта).

худалдаа-наймаанай газарнуудые бэлэдхэхэ ба үргэдхэхэ, худалдаа-наймаанай организацинуудые транспортаар, зэмсэг түхеэрэлгэ ба, мүн мэргэжэлтэ кадрнуудаар хангаха.

1940 онтой жэшээлбэл рыногэй фондые 1950 ондо эдеэ хоолой зүйлнүүдээр 23 процент ба ажаүйлэдбэриин товарнуудай талаар 36 процент дээшэлүүлжэ, эдеэ хоолой үндэр шанартай продуктнуудые: талханай-булкын зүйлнүүд, мяханай ба загаһанай зүйлнүүд, өөхэ, сахар болон кондитерска зүйлнүүд, мүн тэрэшэлэн ажаүйлэдбэриин товарнуудые: бүд, хубсаһа ба гуталые арад зондо худалдаха ябадалые үргэдхэхэ.

Хүдөө нютагуудта хүдөө ажалай шанартай товарнуудые: тэргэ шаргын зүйлнүүд, тоног зэмсэг, һүхэ мадага, аса, хажуур, хадуур, хүрзэ, аргамжанууд, шорно зүйлнүүд, тэргэнэй тоһо, дабирхай ба бусад зүйлнүүдые потребительскэ кооперациин худалдаха ябадалые үргэнөөр дэлгэрүүлхэ.

Городууд ба тосхонуудта гүрэнэй ба кооперативна худалдаа-наймаанай газарнуудые, мүн тэрэшэлэн наймаанай базанууд ба складуудые һэргээн бодхоохо ба олошоруулха.

Городуудта тусхай эд бараатай магазинуудые ба хүдөөдэ райунивермагууд ба таряашадай хэрэглэхэ ажахын эд товарнуудые наймаалха магазинуудые һэргээн бодхоохо ба үргэдхэхэ.

Ниитын хоололгые саашадань һайжаруулжа, городуудта, районой центрнүүд ба һууриjаһан томохон тосхонуудта сай ууха газарнууд, ресторанууд, диэтическэ столовонуудые олон болгохо.

Колхозно худалдаа-наймаае дам саашадань хүгжөөхэ рыногүүдэй тоое һэргээн бодхоожо үргэдхэхэ, рыногүүдые саашадань болбосон болгохо талаар хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлхэ, рыногүүд дээрэ таряашадта хэрэгтэй ажаүйлэдбэриин эд товарнуудые үргэнөөр худалдаха ябадал эмхидхэхэ.

Советскэ культурна худалдаа-наймаае дэлгэрүүлхэ ба арад зоной хэрэглэжэ байгаа ажаүйлэдбэриин болоод эдеэ хоолой зүйлнүүдые хүсэд дүүрэнээр хангаха тушаа худалдаа-наймаанай организацинуудай хүдэлмэриие һайжаруулха гээшэ нютагай Соведүүдэй нэгэн шухала зорилго болоно гэжэ тоолохо.

* * *

РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведтэ даалгаха гэбэл:

а) РСФСР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ тушаа баталан абтаһан табанжэлэй түсэбэй үндэһэ һуури дээрэ РСФСР--эй тус тус Министерство ба албан захиргаанай газарнуудай ажахын табанжэлэй түсэбые хаража үзэхэ ба баталха;

б) РСФСР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэбые бэелүүлгын хойноһоо саг үргэлжын шалгалта хиналтые эмхидхэхэ;

в) арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэбые гансахан дүүргэхэ тэды бэшэ, харин үлүүлэн дүүргэхын зорилгоор социалистическэ мүрысөөе дэлгэрүүлжэ, табанжэлэй түсэбые бэелүүлхэ хэрэгтэ хүдэлмэришэд, таряашад ба интеллигенциие бүхы хэмжээгээр хабааддуулха.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ
И. ВЛАСОВ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретарь
П. БАХМУРОВ.

Москва, Кремль. 1946 оной июниин 22.

ССР Союзэй Министрнүүдэй Соведтэ

I. 1945 ОН СОО НАУКЫН ТАЛААР ХЭГДЭҺЭН ГАЙХАМШАГТА ҺАЙН ХҮДЭЛМЭРИНҮҮДЭЙ ТҮЛӨӨ СТАЛИНСКА ШАН ОЛГОХО ТУХАЙ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь июлиин 2-ой номерто).

г) ГЕОЛОГО-ГЕОГРАФИЧЕСКА НАУКАНУУДАЙ ТАЛААР

100-100 мянган түхэригэй хэмжээтэй хоёрдохи шатын шангууд

1. **Визе** Владимир Юрьевичта, СССР-эй Академи наукын член-корреспондент, Главсевморпутиин арктическа научно-шэнжэлэлгын институдай профессортэ,—арктикын мүльһэнэй ябадалые шэнжэлһэнэй түлөө, энэнь 1944 оной эсэстэ ниитэлэгдэһэн „Арктическа далайнуудта мүльһэнэй ябадалые удаан болзортойгоор уридшалан таажа мэдэлгын гол баримтанууд“ гэжэ научна зохёолоор дүүрэбэ.

2. **Дзердзеевский** Борис Львовичта, физико-математическа наукануудай доктор, СССР-эй Академи наукын теоретическэ геофизикын институдай лабораториие даагшада, **Федоров** Евгений Константиновичта, Советскэ Союзай Герой, СССР-эй Академи наукын член-корреспондентдэ,—сагай уларил метеорологиин талаар хэһэн научна шэнжэлэлгэнүүдэй түлөө, энээнэй дүнгүүд 1945 ондо ниитэлэгдэһэн „Хойто полюс“ гэжэ Хойто мүльһэтэ далайда байһан станциин шэнжэлэлгэ зохёолнуудай хоёрдохи том соо бэшэгдэһэн байна.

3. **Коржинский** Дмитрий Сергеевичтэ, СССР-эй Академи наукын член-корреспондент, СССР-эй Академи наукын геологическа наукануудай институдай ахалагша научна сотруднигта,—минералогиин талаар хэһэн шэнжэлэлгэнүүдэй түлөө, энээнэй дүнгүүд 1945 ондо ниитэлэгдэһэн „Зүүн Сибириин архейн породонууд соо минералнуудай ассоциациин ёһо журамууд“ гэжэ монографи дотор бэшэгдэһэн байна.

4. **Шатский** Николай Сергеевичтэ, СССР-эй Академи наукын член-корреспондент, СССР-эй Академи наукын геологическа наукануудай таһагые даагшада,—1945 ондо ниитэлэгдэһэн „Волго-Уралай нефтьтэй областьнууд ба урда Уралай баруун хажуугай уулзуур газарнуудай тектоникын очеркнууд“ гэжэ научна зохёолой түлөө.

д/ БИОЛОГИЧЕСКА НАУКАНУУДАЙ ТАЛААР

200 мянган түхэригэй хэмжээтэй нэгэдэхи шатын шан

1. **Петрова** Мария Капитоновнада, медицинскэ наукануудай доктор, СССР-эй академи наукын И. П. Павловай нэрэмжэтэ физиологическа институдай лабораториие даагшада,—дээдэ нервнэ хүдэлмэриин физиологиин талаар хэһэн научна шэнжэлэлгэнүүдэй түлөө, эдэ шэнжэлэлгэнүүдэнь 1945 ондо ниитэлэгдэһэн „И. П. Павловай нэрэмжэтэ физиологическа лабораторинуудай ажалнууд“ гэжэ сборнигуудай 12-дохи том соо бүридхэгдэһэн байна.

100 мянган түхэригэй хэмжээтэй хоёрдохи шатын шан

1. **Криштофович** Африкан Николаевичта, Украинска ССР-эй Академи наукын бодото член, Ленинградска гүрэнэй университедэй профессортэ,— 1945 ондо ниитэлэгдэһэн „Палеоботаника“ гэжэ научна зохёолой түлөө.

е) ХҮДӨӨ АЖАХЫН НАУКАНУУДАЙ ТАЛААР

100 мянган түхэригэй хэмжээтэй хоёрдохи шатын шан

1. **Эдельштейн** Виталий Ивановичта, хүдөө ажахын наукануудай доктор, Москвагай К. А. Тимирязевай нэрэмжэтэ хүдөө ажахын Академиин профессортэ,—овощной культурануудые ургуулхын научна үндэһэн баримтануудые шэнжэлэн олоһоной түлөө, энэнь 1944 оной эсэстэ ниитэлэгдэһэн „Овощеводство“ гэжэ научна зохёол дотор бүридхэгдэһэн байна

ж) МЕДИЦИНСКЭ НАУКАНУУДАЙ ТАЛААР

200—200 мянган түхэригэй хэмжээтэй нэгэдэхи шатын шангууд

1. **Жданов** Дмитрий Аркадьевичта, СССР-эй медицинскэ наукануудай член-корреспондент, гүрэнэй В. М. Молотовой нэрэмжэтэ Томско медицинскэ институдай профессортэ,—1945 ондо ниитэлэгдэһэн „Сээжын хүндынүүд ба гол лимфатическа коллекторнуудай, бэе мяханай уулзуурнуудай хирургическа анатоми“ гэжэ научна зохёолой түлөө.

2. **Поленов** Андрей Львовичта, СССР-эй медицинскэ наукануудай Академиин бодото член, Ленинградай научно-шэнжэлэлгын нейрохирургическа институдай директортэ, **Бондарчук** Антон Васильевичта, медицинскэ наукануудай доктор, тус институдай эмнэлгын таһагые даагшада—нейрохирургиин талаар хэһэн научна шэнжэлгэнүүдэй түлөө ба тусхай хирургическа операцинуудые хэхэ аргануудые олоһоной түлөө, энээнэй дүнгүүд 1945 ондо ниитэлэгдэһэн „Ураг тархи ба нюрганай нугарһанда хэхэ операцинуудай атлас“ гэжэ научна зохёол дотор бэшэгдэһэн байна.

100 мянган түхэригэй хэмжээтэй хоёрдохи шатын шан

1. **Зильбер** Лев Александровичта СССР-эй медицинскэ наукануудай Академиин бодото член, эпидемиологи ба микробиологиин центральна институдай лабораториие даагшада.

з) ЭКОНОМИЧЕСКА НАУКАНУУДАЙ ТАЛААР

100 мянган түхэригэй хэмжээтэй хоёрдохи шатын шан

1. **Немчинов** Василий Сергеевичтэ, Белорусска ССР-эй Академи наукын бодото член, Москвагай К. А. Тимирязевай нэрэмжэтэ хүдөө ажахын Академиин профессортэ. 1945 ондо ниитэлэгдэһэн „Хүдөө ажахын статистика“ гэжэ научна зохёолой түлөө.

и) ИСТОРИКО-ФИЛОЛОГИЧЕСКА НАУКАНУУДАЙ ТАЛААР

200-200 мянган түхэригэй хэмжээтэй нэгэдэхи шатын шангууд

1. **Мещанинов** Иван Ивановичта, Социалистическэ Ажалай Герой, академигтэ,—1945 ондо ниитэлэгдэһэн „Мэдүүлэлэй членүүд ба хэлэлгын хубинууд“ гэжэ научна зохёолой түлөө.

2. **Потемкин** Владимир Петровичта, академигтэ, **Минц** Исакк Израилевичта, СССР-эй Академи наукын член-корреспондентдэ, **Панкратова** Анна Михайловнада, СССР-эй Академи наукын член-корреспондентдэ, **Тарле** Евгений Викторовичтэ, академигтэ, **Хвостов** Владимир Михайловичта, Москвагай М. В. Ломоносовой нэрэмжэтэ гүрэнэй университедэй профессортэ,—1945 ондо хэблэгдэһэн „Дипломатиин түүхэ“ гэжэ 2 ба 3 том научна зохёолой түлөө

к) ФИЛОСОФСКО НАУКАНУУДАЙ ТАЛААР

100 мянган түхэригэй хэмжээтэй хоёрдохи шатын шан

1. **Александров** Георгий Федоровичто, профессортэ,—1945 ондо ниитэлэгдэһэн „Баруун Европын философиин түүхэ“ гэжэ научна зохёолой түлөө.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

Зураг дүрсые холо газарта дамжуул[...]

Ю. КАЗНАЧЕЕВ,
техническэ наукануудай кандидат

Зураг дүрсые холо газарта дамжуулха гэһэн бодол үшөө олон зуун жэлэй урда тээ түрэһэн байха юм. Ород арадай үльгэр онтохонуудай геройнууд болбол үсөөн бэшэ ушарнуудта хэдэн мянган модоной газарта байһан юумые хараха эди шэдиин шадалтай «хуу харадаг» блюдце (аяга) гү, али янтарь шарик гэхэ мэтэдэ хандадаг һэн ха. «Багдадай хулгайшан» гэһэн мэдээжэ үнгэтэ кинодо «хуу харадаг» эрдэниин шулуун тухай зүүн зүгэйхидэй эртэ урда сагай үльгэр туужа тон һайнаар тэмдэглэгдэһэн байха юм, тэрэ шулуунай хүсөөр тус фильмын герой—Абу хүбүүн—Джафар гэжэ эльбэтэ визириин абажа ябашаһан нүхэрэйнгөө абаха гэһэн басагые олоо һэн.

Холо газарта байһан юумые хараха гэһэн дура буляама бодолые бодото хэрэг дээрэ бэелүүлхые оролдоһон анха түрүүшын һэдэлгэ болбол үнгэрэгшэ зуун жэлэй һүүл багта хэгдэһэн юм. Мүнөө сагай телевидениин (холо харалгын) техникын гү, али хүнүүдэй хүдэлдэг зураг дүрсые ба бодото ажабайдалай событинуудые холо газарта дамжуулгын техникын гол шухала үндэһэ һууринуудынь үшөө тиихэдэ олдоһон байгаа. Тус зураг дүрсэнүүд хадаа холо газарта бултадаа гансата дамжуулагдадаг бэшэ юм, харин тэдэнэр дамжуулагша соо тус тус мүрнүүдые бии болгодог олон ондоо элементнүүд болон хубарижа, хойно хойноһоо дамжуулагдадаг. Зураг дүрсые дэлгэрэн һубарихада ондо ондоо элемент бүхэнэй гэрэлынь фотоэлементдэ тудадаг, энэнь гэрэлэй энергиие электрическэ дохёо болгодог. Хойно хойноһоон үргэлжэлһэн электрическэ дохеонуудынь проводагаар гү, али радиогоор телевизорто дамжуулагдадаг, тэндээ тэдэнь нэгэ бүхэли зураг дүрсэ болон хамтардаг байна.

Гэбэшье, зураг дүрсэ дамжуулга нилээн хожом бэелүүлэгдээ һэн. Юуб гэхэдэ, гэрэлэй энергиие электрическэ болгон хубилгадаг фотоэлементһээ тон һула электрическэ дохеонуудай ородог тула тэдэниие шангадхангүйгөөр холо газарта дамжуулхын аргагүй һэн. Тиимэ дээрэһээ радиолампа зохёожо бии болготор холо газарта дамжуулгануудые хэхэ гэһэн бүхы һэдэлгэнүүд урагшагүйгөөр дүүрэдэг байгаа. Гансал шангадхадаг лампануудай бии болоһонһоо хойшо лабораторно хүдэлмэринүүд нилээд үргэнөөр урагшаа дабшаһан байха юм. 1923 ондо США-да Дженкинс, Англида Бэрд—эдэ хоёр нэгэ мүһэн шахуу анха түрүүшын зураг дүрсэнүүдые дамжуулаа һэн. Зүгөөр дүрсэ зурагуудые харуулһан экраниинь зуруулай хайрсагһаа ехэ бэшэ, зураг дүрсэнүүдэйнь шанар тон муу һэн. Хэды тиимэшье һаань тэрэ дамжуулгануудые сэдьхэл хүдэлгэнгеэр ба баяртайгаар угтаа һэн.

Энэ статьягай авторта телевидениин (холо харалгын) түрүүшын туршалгын лабораторна хүдэлмэридэ хабаадалсаха ушар болоо һэн. Тэрэ үеын дамжуулгануудые энеэдэһээ хүрэнгүй һанахань бэрхэтэй юм. Хэнэйшье мэдэхээр зураг дүрсэнүүдые холо газарта дамжуулхадаа тэдэнэр хэды мүр боложо һалан һубаринаб, тэдэнэй эли тодонь тэрээн дээрэнь тодорхойлогдодог байха юм. Түрүүшын туршалгануудые хэхэдэ зураг дүрсэнь 30 мүр болон һалгаагдадаг һэн. Тиимэ дээрэһээ олон ушарнуудта бүхэли кадр дамжуулхада хүнэй нюурай орондо ямар нэгэн хүдэлжэ байгаа толбонууд болошодог һэн.

Түрүүшээр зураг дүрсэнь тус т... мүр болгогдон һалгаагдахадаа гү, али һубарюулагдахадаа механическаар хэгдэдэг һэн. Тэрэнь хадаа зураг дүрсын һаладаг мүрнүүдэй тоодо таарадаг олон нүхэтэй аад, тэрэ зуураа дүрсын урда тээ эрьелдэжэ байдаг барабанай хүсөөр туйлагдадаг һэн. Энэ баазахан зураг дүрсэнүүдэй дамжуулагдажа байгаа сагта—энэнь ямаршье һаад тодхор үзүүлдэггүй һэн. Харин хожомынь мүрнүүдэйнь тоое 90, 120, 240 ба тэрээнһээшье дээшэ болгохолоор, зураг дүрсые механическаар һубарюулан дэлгэрүүлхэ гээшэ имагта нарин аппаратура ба дискын тон түргэн эрьелтэ хэрэглэдэг болоо һэн, энэнь приемник дамжуулагша хоерые үнэтэй болгожо тэдэниие угаа адар томо болгожорхёо юм. Тиимэһээ дэлгэн һубарюулгын ондоо аргада орохо еһотой байһаниинь тон эли болоо һэн.

Энэ үедэ США-да доктор Зворыкин гэгшэ телевизиин системэ зохёожо харуулһан байха юм, тиихэдээ тэрэ системынгээ приемнигто Браунай катодно трубка хэрэглээ һэн. Энэ трубкын экран дээрэ зураг дүрсэ гаргагдахадаа урданайхида адли механическаар бэшэ, харин электронно элшэ туяагаар гаргагдадаг болоо һэн. Хожомынь тус зохеогшо мүн дамжуулагша аппарадтахи механическа һубарюулгые усадхаа юм. Энээнэй зохеоһон дамжуулагша трубка соо зураг дүрсэнь мүн баһа электронно элшэ туяагаар дэлгэгдэн һубарюулагдадаг. Энээнһээ гадна энэ зохеогшо болбол гэрэлэй дохёонуудые һубарилдан бүхэли бүлэг электрическэ импульснууд (идхаһан шалтагаанууд) болгохо эрхим һайн арга олгоһон байха юм. Энэнь дамжуулагдаһан зураг дүрсэнүүдэйнь эли тодые эридээр дээшэлүүлхэ арга шадал олгоо һэн. 1932 ондо анха түрүүн электронно-элшын» системые урагшатайгаар туршажа үзэһэнһөө хойшо үндэр шанарта телевидениин урда хүсэд бэелүүлмээр хараалганууд нэгдээ гэжэ хэлэхэдэ яһала боломоор хэбэртэй.

Гэбэшье, үшөө олон бэрхэшээлнүүдые дабаха хэрэгтэй һэн. Нэгэ телевизионно программые дамжуулхын тула мянган ба мянгаһаашье дээшэ телефонно хөөрэлдөө дамжуулһанда адли радиоканал хэрэгтэй юм гэжэ хэлэхэдэ яһала эли болоно. Тиихэ зуураа тус зураг дүрсэнүүдынь гансал ультра-богони (дэндүү богони) радиодолгинууд, тодорхойлон хэлэхэдэ 10 метрһээ богони долгинуудаар дамжуулагдадаг, тэдэ долгинуудынь газарай нюрууе дахажа, хотирон тойрохо шадалгүй юм. Тэдэнэр хадаа гэрэлэй элшэнүүд шэнги сэхэ харагдаха газар хүртэр лэ таран ошохо шадалтай юм. Тиимэ дээрэһээ 50 киловатт хүсэтэй мүнөөнэй дамжуулагша үндэршье антеннэтэй һаа, тойроод хойшо хойшоо 80 километр дэбисхэр газарые хушаха шадалтай байна. Зураг дүрсые бүри холо газарта дамжуулхын тула хэдэн томо радиостанци барижа, тэрэ зураг дүрсэнүүдые дам дам дамжуулха ушартай болоно.

Тодон абадаг трубкын электронно элшэ туяа болбол зураг дүрсын точко бүхэндэхи гэрэлэй хүсые зүбөөр һэргээн харуулхаһаа гадна тэрэ точконуудаа дамжуулагдажа байгаа зураг дүрсэдэ байһан гуримаарынь приемнигой экран дээрэ тараан табиха ушартай. Тэрэ зуура дамжуулагша ба тодон абагша трубкануудай электронно элшэнүүдэй хүдэлөөниинь хоорондоо эрид оногдохо ёһотой юм. Тиимэ дээрэһээ телевизионно дохёонуудые эльгээхэһээ гадна мүн тодон абадаг трубкын элшые жолоододог тусхай дохёонуудые эльгээхэ ушартай болодог. Эдэ бүгэдэнь аппарадуудые улам орёо сложно болгодог. Телевизионно приемнигуудай түрүүшын жэшээнүүд 100 хүртэр лампатай һэн. Дам дам заһан һайжаруулжа, тэрээнэйнь тоое үсөөрүүлээ юм, тиигэбэшье эгээ баазахан приемнигто 18—25 лампа байдаг.

Дайнай урда тээ 9—12 дюймын экрантай приемнигууд дэлгэрэнхэй һэн. Тиихэдээ олонхидоо ногоон гэрэлтэй һэн. Гансал һүүлшын жэлнүүдтэ сагаан гэрэлтэй экрантай приемнигууд бии боложо байна. Эли тодоороо ба гэрэлэйнгээ хурсаар телевизионно зураг дүрсэнүүд киногойхиһоо холо һула байдаг һэн. 325 мүртэй аад, дүрсэнүүдэйнгээ эли тодоор эгээ һайн шанартай байһан зураг дүрсэнүүд США-да туйлагдаа һэн, теэд тэдэнэр юрын киногойхиһоо холо доро шанартай ба экранайнь хэмжээ хадаа жэшээлхээршье бэшэ һэн.

Дайнай жэлнүүдтэ радиогоор зураг дүрсэнүүдые дамжуулха ябадалнууд хаа-хаанагүй зогсоогдоо һэн, юуб гэхэдэ телевизионно дохёонууд дайсанай авиацида һайн хараа боложо үгэдэг байгаа. Харин хэды тиимэшье һаань телевизиониин хүгжэлтын талаар дайнай үеынхидэл адли ехэ юумэ энээнэй урда хэзээшье хэгдээгүй байха юм. Юун дээрэһээ тиимэ байгааб гэхэдэ, сэрэгэй частьнууд радиолокациие, элдэб зорилгын богони долгито радиостанцинуудые ба олон каналта радиолининүүдые үргэнөөр хэрэглэһэн байгаа. Телевизионно техникын дайнай һүүлээрхи хүгжэлтэдэ тон богони, оройдоо 3 сантиметр хүртэр, радиодолгинуудые практическаар ашаглалга илангаяа шухала удхашанартай байгаа.

Телевизионно техникын һалбарида хүдэлжэ байгаа специалистнуудай урда мүнөө телевидени[...] най һүүлээрхи хүгжэлтын [...] хэдэн олон шухала асууда[...] байна. Жэшээнь, станцинуу[...] рондохи холболтын линьн[...] хай асуудалые шиидхэхэ[...] шухала, эдэнэр хадаа станц[...] өөр хоорондоо программану[...] далдан һэлгэхэ арга олгохо[...] Юуб гэхэдэ, мүнөө сагай т[...] онно студиин түхеэрэлгэ[...] туйлай орёо техническэ аппа[...] тай байдаг. Энээнэй ашагла[...] даа жэлдээ хэдэн миллион [...] гэй болодог. Город хоорон[...] далдалга болбол дамжуулг[...] бага болгохо, юуб гэхэд[...] программань хэдэн олон [...] нуудта оло дахин ашаглагд[...] лоно.

Телевизионно программые [...] жуулха гээшэ техническэ [...] тон орёо бэрхэ хэрэг юм. [...] болохо зураг дүрсые дамж[...] нэгэ телефонно хөөрэлдөө да[...] һанда орходоо 2.000 дахин [...] канал хэрэгтэй юм гэжэ [...] яһала эли болоно. Иимэ кан[...] хүгжэмэй мянга хүртэр [...] мые дамжуулжа болохо ю[...] неэр зураг дүрсые хоёр [...] юрэнхы центртээ үргэн по[...] кабеляар гү, али удаа дара[...] жуулха ультра-богони [...] станцинуудаар дамжуулагда[...] лоно. Энэ хоёр замай а[...] үлүү таарамжатай байхаб г[...] лэхэнь мүнөө дээрээ [...] байна. Гэбэшье, 10—12 са[...] ута радиодолгинуудаар зур[...] сэнүүдые дамжуулха ябадал[...] даа, телевизионно техникые [...] дань хүгжүүлхэдэ үлүү үргэ[...] нээхэ ёһотой гэжэ тухайлхад[...] баримтанууд булта бии.

Приемнигуудай янза түхэл[...] лэхэ арга ба тэдэниие олоор [...] гаргаха ябадалые эмхидхэхэ [...] шиидхэхы удхашанартай ба[...] нөө сагай телевизионно аппа[...] хадаа үшөө тон үнэтэй ба[...] байха юм. Приемнигой олон [...] тай байдаг ушарынь үнэхөөр [...] рээн соо тодон абалгын хо[...] һоной байдагаар тайлбарила[...] тэдэнэй нэгэниинь программ[...] сал абяанайнь талые һэргээн [...] болгодог, юуб гэхэдэ дүрсэ [...] хоёр мүнөө хүртэр ами амяар[...] жуулагдадаг гэбэшье, мүнөө [...] дүрсэ хоёрые нэгэ долгёор [...] жуулха зам элиржэ байна. [...] даа приемнигые нилээд ехэ[...] задхаха арга олгохо юм.

Приемнигые саашадань [...] руулгын нүгөө орёо бэрхэ [...] хадаа телевизионно трубка[...] ба экрануудай хэмжээе [...] олохо ябадал мүн болоно. [...] химдашаг приемнигто зураг [...] сэнь трубкынгаа экран дээрэ [...] һэргээгдэн харуулагдаха. [...] һэн экран дээрэ зураг дүрсы[...] гахада үлэмжэ үнэтэй труб[...] хэрэглэгдэхэ ёһотой. 625 мүр[...] хо телевизионно зураг дүрсэ [...] шанараараа гэр бүлын киноһо[...] дорхойлон хэлэхэдэ 16 мил[...] рын фильмые харуулхада [...] кино зураһаа дутахагүй ёһо[...] жэ олоной һанал үзэл нэгэдэ[...] шээ боложо байна.

Зураг дүрсын ехэ баганЬ [...] трубкадахи анотно эршэһээ [...] дулдыдадаг, тиихэдэ труб[...] эршын ехэ байха бүри трубка [...] тэрээниие тэжээдэг залу[...] борынь улам үнэтэй байдаг [...] мэдээжэ. Жэшээнь, мүнөөнэй [...] екционно трубканууд 25.000 [...] хүртэр эршэ хэрэглэдэг. Ю[...] хэдэ, агшан бүри экранай [...] нэгэхэн точконь гэрэлтээд [...] тиин гэһээ зураг дүрсын [...] ниилэлдэнгинь хадаа элек[...] элшэнүүдэй тон ехэ түргэн [...] гай аша туһаар туйлагдадаг. [...] най точка бүхэн хадаа тэрээн[...] жуугаар электронно элшын г[...] тэрэхэн тон богони агшан [...] гэрэлтэдэг. Тэрэ зуура [...] юрэнхы гэрэлтэлгын нэгэ [...] шанга байхынь тула тус [...] дээрэ тон ехэ ялгар гэрэл [...] хо ёһотой байна.

Эрдэмтэн болбол телеви[...] зураг дүрсын бүхы точко[...] таһалдангүй нэгэ жэгдэ гэрэ[...] байхаар, тиимэ һэргээн гарга[...] руулдаг арга удаан бэдэрээ [...] Теэд электронно элшын н[...] һаруул тунгалагаа хубилгада[...] досые тэдэнэр һаяшаг олоһо[...] на. Иимэ бодосоор хэһэн пл[...] ка дээрэ зураг дүрсэнүүдэй к[...] тэмдэглэжэ абаад, таһалдал[...] рэлээр гэрэлтүүлжэ, экран [...] гарган харуулжа болохо юм. [...] процессые нилээд түргөөр [...] һаа хүдэлдэг зураг дүрсэ[...] дамжуулжа шадаха байна.

Харюусалгата редактор
Ц. Д. ДАМДИНЖА[...]

РЕДАКЦИИН АДРЕС: г. Улан-Удэ, ул. Ленина 26. (ТЕЛЕГРАФНА АДРЕС, Улан-Удэ, Үнэн), ТЕЛЕФОНУУД: ответ. редактора—23, АТС—1-80; зам. редактора—23; ответ секретаря—3-23; отделов: партийной и комсомольской жизни, сельского хозяйства—3-23 (2 зв); культуры и быта, промышленности и транспорта—4-52; писем трудящихся, внутренней информации и переводов—4-52 (2 зв.); объявлений—2-64 (2 зв.).

Н—00654. Типография Государственного газетного издательства при Совете Министров БМАССР Тираж 10.000.